

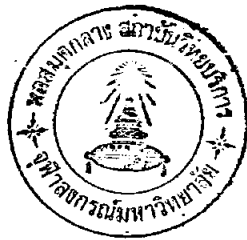
รามเกียรติ์

3.1 บ่อเกิดและทางที่มาของนิทานพระรามในเมืองไทย

เรื่องรามเกียรติ์นับเป็นโบราณนิยายอันเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่มนุษย์คนไทยทุกชนชั้นและทุกรั้วเป็นเวลายาวนานมาแล้ว ชาวไทยในระดัชมหาชนมาจนถึงกับเข้าใจว่ารามเกียรติ์เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเรานั่นเอง แม้นในหมู่ผู้ได้รับการศึกษาทางวรรณคดีก็เพียงแต่ทราบว่ารามเกียรติ์เป็นวรรณคดีไทยที่ใครเล่าเรื่อง หรือแนวมาจากรามายณะของवादมีกิ หากได้มีใครที่ได้ศึกษาค้นคว้าดูไม่ว่ารามเกียรติ์ของเรามีที่มาจากแห่งใดบ้าง จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาค้นคว้าที่มาของรามเกียรติ์ และทรงพระราชนิพนธ์หนังสือชื่อว่า "บ่อเกิดรามเกียรติ์" ขึ้น นับได้ว่าเป็นงานค้นคว้าเกี่ยวกับรามเกียรติ์เป็นชิ้นแรกที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะหนังสือนี้ได้ให้แนวทาง และแสงสว่างแก่นักศึกษาวรรณคดีตลอดจนนักปราชญ์ในสมัยหลัง เช่น เสฐียรโกเศศ และพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลาภพฤติยากร ท่านทั้งสองนี้ได้นับว่าทางที่มาของนิทานพระรามในเมืองไทยสืบต่อจากที่รัชกาลที่ 6 ได้ทรงทำไว้ แม้ว่าข้อสันนิษฐานเรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์ที่พระองค์ทรงแสดงไว้นั้นจะไม่ตรงกับของนักปราชญ์บางคนในสมัยต่อมาก็ตาม สิ่งนี้มิได้ทำให้พระราชนิพนธ์เรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์ค่อยค่าไป เพราะเป็นธรรมชาติของงานวิจัยค้นคว้าชิ้นแรกย่อมขาดหลักฐานและความถี่ถ้วนไปบ้าง แต่ก็เกิดประโยชน์เอนกประการแก่ผู้ที่กระทำงานวิจัยในสมัยหลัง ฉะนั้นจึงนับได้ว่า พระราชวินิจฉัยในเรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์ยังคงมีคุณค่าสมควรที่จะนำมากล่าวไว้ประกอบการพิจารณาเป็นอันดับแรก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ ได้ทรงศึกษารามายณะฉบับสันสกฤตของवादมีกิ และฉบับภาษาสันสกฤตของคุตส์หาศ์โดยละเอียดแล้ว ทรงเทียบให้เห็นความแตกต่าง

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดรามเกียรติ์, หน้า 995-6, 1018-9.

ทางเนื้อเรื่อง ระหว่างฉบับสันสกฤต ฉบับฮินดี และรามเกียรติ์ของเรา พระองค์ทรงพบว่า รามเกียรติ์ของเรามีเนื้อเรื่องบางตอนแตกต่างไปจากฉบับสันสกฤต แต่ไปพ้องกับฉบับฮินดีบ้าง บางเรื่องก็ไม่ตรงกับฉบับใดเลย เมื่อทรงพบข้อแตกต่างดังกล่าวแล้วจึงทรงสันนิษฐานเรื่อง บ่อเกิดรามเกียรติ์ไว้ สรุปความได้ว่ามีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้คือ

(1) รามายณะสันสกฤตฉบับของคณิกาย¹ พราหมณ์ผู้นำเรื่องพระรามาวตารมาเล่า คงเล่าจากความจำ และตอนที่จำได้ไม่ถนัดก็มักจะพลิกฉบับฮินดีดู ทั้งนี้ก็เป็นเพราะ พราหมณ์เหล่านั้นอาจมีความรู้ทางภาษาสันสกฤตไม่เพียงพอ ควบเหตุดังกล่าวจึงทำให้ข้อความ ในฉบับไทยเหมือนกับฉบับฮินดีอยู่บ้าง

(2) วิชาปุราณะ หนังสือปุราณะ เป็นตำราสำคัญที่รวบรวมเอาเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งพราหมณ์นำเข้ามาในประเทศไทย คัมภีร์ปุราณะมีถึง 18 เล่ม เล่มที่ชื่อ วิชาปุราณะ น่าจะเป็นบ่อเกิดของข้อความเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ในรามเกียรติ์ของเรา ดังเช่นข้อความเกี่ยวกับ กำเนิดบุคคลต่าง ๆ ในตอนต้น ๆ และตอนทศกัณฐ์เยี่ยมพิภพ

---

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1018.

เพราะพราหมณ์ที่เข้ามาในไทยนั้นมาจากแคว้นองคราษฎร์ (เบงกอล) นอกจากนี้ ยังมีข้อความในเรื่องรามายณะฉบับของคณิกายที่ตรงกับรามเกียรติ์ คือตอน พระฤศ พระลพ จันมาอุปการชี่ และพระรามออกจับสองกุมาร ความตอนนี้ไม่มีในฉบับอุตรคณิกาย

(3) ทุมมานาฎกะ น่าจะเป็นบ่อเกิดของเรื่องความเก่งกล้าต่าง ๆ ของทุมมาน
ซึ่งไม่ปรากฏในฉบับของวาลมิกิ ชุกเหล่านี้ได้แก่

- ชุกทุมมานถวายแหวน ชาคตอนทุมมานสองฤทธิพระนารทฤๅษี
- ชุกนางลอย
- ชุกจองถนน ชาคตอนทุมมานวิวาทกับนิลพัท และเรื่องทุมมานกับนางสุวรรณมัจฉา
- ชุกโมกชศักดิ์ ตอนองคตกับทุมมานไปทำลายพิธีลับทอกของกุมภกรรณ
- ชุกพรหมาสตร์ ตอนอินทริชิตแปลงเป็นพระอินทร์ และทุมมานหักคอช้างเอราวัณ
- ชุกสามทัพ (ทัพพิศกัณฐ์ มุลพลัม และสหัสเคชยะ) รามายณะไม่กล่าวถึง

มุลพลัม และสหัสเคชยะเลย

- ชุกหุงน้ำทิพย์
- ชุกถวายลิง

ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือทุมมานาฎกะเป็นหนังสือที่ชาวอินเดียนิยมกันมาก ถึงแม้ว่า
พราหมณ์จะมีได้นำเอาหนังสือเข้ามา แต่ก็คงจำเอาเรื่องมาเล่าเป็นตอน ๆ ¹

หนังสือที่เป็นต้นตำรับของพราหมณ์ที่นำเอาเรื่องพระรามาวตารมาเล่านั้น บางที่
อาจจะมีมาแต่รามายณะฉบับสันสกฤต กับวิษณุปุราณะ เท่านั้นก็ได้ แต่เมื่อเล่าก็คงเล่าตามที่
จำได้ขึ้นใจ โดยไม่อาจจะแยกได้ว่าตอนใดเอามาจากหนังสือเล่มใด

¹ กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากร, เรื่องพระราม หน้า 69

ดร. จาโคบี และ ดร. สตุลเกอร์ไฮม์ ได้ค้นคว้าแล้วไม่ปรากฏว่ามีทาง
สืบต่อกันได้กับนิทานพระรามเรื่องนี้เล่ากันแพร่หลายอยู่ในบรรดาประเทศที่ได้รับ
วัฒนธรรมจากอินเดียเช่นประเทศเรา หรือกับหมู่ประเทศ หรือทางอินโดนีเซีย

จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเชื่อว่ารามเกียรติ์ของเรา มีที่มาจากรามายณะของชาวลัมกิงเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเรื่องเกร็ดต่าง ๆ นั้นมาจากวิษณุปุราณะ และหมุมานนาฏกะ

เสฐียรโกเศศ ได้ค้นคว้าเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์สืบต่อจากรัชกาลที่ 6 แล้วเขียนหนังสือเรื่อง "อุปกรณรามเกียรติ์" ขึ้น มีความเกี่ยวกับรามายณะของชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน และอินโดนีเซีย ในส่วนที่เกี่ยวกับนิทานพระรามอันเป็นต้นเรื่องรามเกียรติ์ เสฐียรโกเศศ¹ มีความเห็นพ้องกับพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ในข้อที่ว่านิทานพระรามที่แพร่เข้ามาในชวา มลายู เขมร ลาว รวมทั้งไทยด้วยนั้นน่าจะมีที่มาเป็นสองทางคือ

1. ได้จากนิทานเรื่องพระราม ซึ่งเป็นนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันอยู่ก่อนที่ลัทธิลัมกิงจะนำเข้ามาตั้งขึ้น

2. ได้มาจากรามายณะซึ่งลัมกิงนำเอานิทานดั้งเดิมมาแต่งด้วยกาพย์ชนิดใหม่ นิทานพระรามที่เข้ามาในเมืองไทยและชาติอื่นในอาเซียนี้ไม่น่าจะได้มาจากรามายณะฉบับสันสกฤตของลัมกิงโดยตรง ทั้งนี้เพราะ

1. รามายณะฉบับสันสกฤตของลัมกิงนั้นไม่สู้จะมีผู้เข้าใจและรู้สึก เว้นแต่ผู้ทรงความรู้สูงเท่านั้นจึงไม่เป็นที่นิยมในหมู่ชาวอินเดียนโดยทั่วไป แต่เนื่องจากชาวอินเดียนนับถือว่ารามายณะเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ถ้าใครทั้งก็จะโค่นูญ จึงเกิดการนำไปแปล หรือเขียนใหม่ด้วยภาษาถิ่นต่าง ๆ ฉบับที่ชาวอินเดียนในมัธยมประเทศรู้จักกันดีคือฉบับสันสกฤตของลัมกิงก็คือ รามายณะภาษาสันสกฤตของคุลลิสิตาส นอกจากนี้นี้ยังมีฉบับภาษาเบงกาลี แห่งอินเดียนตะวันออก และภาษาทมิฬ แห่งอินเดียนตอนใต้ รามายณะเหล่านี้ล้วนมาจากรามายณะของลัมกิงด้วยกันทั้งสิ้น แต่เป็นธรรมชาติของการถ่ายทอดเรื่องราวจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง ย่อมมีความผิดแผก

¹เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชนวิ]; อุปกรณรามเกียรติ์, หน้า 162 - 5.

ไปจากต้นฉบับเดิมอย่างแน่นอน แม่จะพยายามรักษารรณรสเดิมไว้ก็ตาม ด้วยเหตุนี้รามายณะของแคว้นต่าง ๆ ในอินเดียจึงผิดเพี้ยนไปจากรamayณะของวาลมิกิ

2. จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ชี้ให้เห็นว่าชาวอินเดียที่เข้ามาเผยแผ่วัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นส่วนใหญ่เป็นชาวภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงใต้ คือชาวทมิฬ ชาวสิงคโปร์ และชาวเบงกอล

3. เมื่อเปรียบเทียบเรื่องพระรามของชาติต่าง ๆ ทางตะวันออกเฉียงใต้กับรามายณะวาลมิกิแล้ว พบว่าส่วนที่ต่างจากฉบับวาลมิกิก็ไปตรงกับฉบับภาษาทมิฬ และภาษาเบงกอลมากกว่าฉบับอื่น

เสฐียรโกเศศได้วิจารณ์เรื่องรามเกียรติ์ไว้ว่า

"เรื่องรามเกียรติ์มีลักษณะเป็นจำพวกเดียวกับเรื่องพระรามของชวามลายู เพราะมีเรื่องที่แปลกไปจากรamayณะวาลมิกิ และเรื่องที่แปลกออกไปนี้ ทั้งสองก็มีบ้าง... แต่ที่ในเรื่องรามเกียรติ์มีแปลกออกไปเป็นเอกเทศก็มี เช่นถ้ามีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในเรื่องกลางตอน ก็มีกวีพระอินทร์ลงมาช่วย... ดูเหมือนในเรื่องรามเกียรติ์กล่าวไว้อย่างน้อยก็มีถึง 5 ครั้ง แสดงว่าเอาคติพุทธศาสนาที่ชมทราบบันก็เพิ่มเติมเข้าไป จะเป็นเราเพิ่มเองหรือได้มาจากอื่นก็ทราบไม่ได้ แต่เห็นว่าเราเพิ่มเองมากกว่า

เมื่อเสฐียรโกเศศลงกา พระรามทรงปริกษาความชอบ ตรัสให้หนุมานเป็นพระยาอนุชิตจักรกฤษณ์พิทักษ์พงศา สุครีพเป็นพระยาไวยวงศา องคตเป็นพระยาอินทรนุภาพศักดิ์ และพิเภกเป็นท้าวทศศิริวงศ์ ยิ่งกว่านั้นหนุมานซึ่งเป็นพระยาอนุชิต ๆ ยังได้รับพระราชทาน "ศฤงคารบริวารสาวศรีห้าพันองคนารี ล้วนมีศฤงคารเพชรพราย" เรื่องตอนนี้ตามรูปเป็นเราเติมใหม่มากกว่า ชื่อบรรคาศักดิ์ซึ่งลงท้ายคำว่า พงศา วงศา มัญญ์ อยู่ท้ายชื่อบรรคาศักดิ์ของข้าราชการทางปักษ์ใต้ ซึ่งเกี่ยวกับชาวไทยอิสลาม ดูประหนึ่งว่าเรื่องรามเกียรติ์ตอนนี้จะได้มาทางชวา มลายู ...

ข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือพระรามโปรดให้กูชั่นเป็นพระยาภูษณ์รับคืนนครองเมืองบุรีรัมย์... กูชั่นในเรื่องรามเกียรติ์เป็นตัวเดียวกับคุชณะในรามายณะของวาลมิกิ

ซึ่งนั่นคือไปถึงชาวทมิฬกลายเป็น ลูกัน ตามลักษณะของภาษาทมิฬ มาถึงเราเป็นชุนัน และชุนัน เห็นได้ว่า ชื่อชุนันนั้นรามเกียรติ์ไ้มาทางทมิฬ

รามเกียรติ์กล่าวถึง เรื่องนางมณีเมขลาไว้สองแห่ง... เรื่องนางมณีเมขลาไม่มี ในรามายณะของวาสมิกิ แต่ไปปรากฏว่านางมณีเมขลาเป็นนางฟ้าในวรรณคดีของทมิฬ และของพุทธศาสนา...

ตามข้อความที่กล่าวมานี้ ส่อให้เห็นว่า เรื่องรามเกียรติ์ของเรามีที่มาเป็นส่วนใหญ่จากรามายณะของทมิฬ เพราะมีชื่อต่าง ๆ ในเรื่องพ้องกัน แต่ผิดแปลกกันก็มี ซึ่งแสดงว่ามีที่มาจากชาติอื่น มีเบงกาลี และชวา มลายู เป็นต้น แต่คงเป็นเรื่องกระตอนกระแทนแล้วเอามา เชื่อมให้ติดต่อกันเป็นเรื่องเดียว ดังที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1¹

อาจสรุปความเห็นของเสฐียรโกเศศอีกครึ่งหนึ่งว่า รามเกียรติ์ของเรามีมูลที่มาจาก เรื่องพระรามกัณฑ์เดิมก่อนที่จะเกิดรามายณะของวาสมิกิทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งนั้นมาจาก รามายณะทมิฬเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นพลความมดีกย่อย ส่วนน้อยได้มาจากรามายณะเบงกาลี และชวา มลายู แล้วเรานำเอาคติเชื่อดั้งเดิมของเราเข้าไปปะปน แล้วนำมารวบรวมเข้าเป็น รามเกียรติ์ของเรา

พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์² ทรงวิจารณ์เรื่องรามเกียรติ์ไว้ใน บทวิจารณ์เรื่องนิทานปันหยี่หรืออีนเอนา มีความว่า

เรื่องรามเกียรติ์นั้นแม้จะรู้กันอยู่ว่ามาจากมัธยมประเทศ แต่จะมาโดยทางใด อย่างไร นั้น เป็นปัญหาที่ควรพิจารณาให้รอบคอบ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงค้นคว้า เรื่องบ่อเกิดรามเกียรติ์นั้นยังไม่มีใครพิสูจน์ให้เห็นว่าชาวมัธยมประเทศที่อพยพมาทางตะวันออก

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 175 - 7.

² กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, "วิจารณ์เรื่องนิทานปันหยี่หรืออีนเอนา" ชุมนุมนิพนธ์ ของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย), หน้า 159-161, 163-5.

นี้เป็นพวกข้าแผ่นดินราชวงศ์ ปัลลวะ และราชวงศ์คุปตะ ซึ่งครอบครองอินเดียตอนใต้ มิฉะนั้นแล้วคงจะได้เค้าเงื่อนเกี่ยวกับที่มาของรามเกียรติ์แจ่มชัดยิ่งขึ้น

ชาวอินเดียได้ให้นำเอาวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ในสุวรรณภูมิ ตลอดจนหมู่เกาะทางใต้ เช่น ชวา มลายู ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 และ 6 ครั้นไทยเราอพยพลงมาสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็ตกได้รับเอาเรื่องพระรามเข้าไว้ด้วย แต่ตอนนิทานพระรามในเมืองไทยนั้นไม่มาจากรามายณะของชาวอินเดีย เพราะเหตุต่อไปนี้

1. รามเกียรติ์ มี "จุด" แปลก ๆ ที่ผิดจากรามายณะของชาวอินเดียเป็นอันมาก ส่วนที่ผิดเพียงบางส่วนอาจมาจากคัมภีร์ปุราณะ ตามที่รัชกาลที่ 6 ทรงแนะไว้ก็ได้ เพราะปุราณะเป็นหนังสือที่เกิดขึ้นในระยะใกล้เคียงพุทธกาล และในพุทธกาลก็มีหลักฐานว่าคนสมัยนั้นรู้จักนิทานพระรามกันแล้ว นิทานดังกล่าวอาจตรงกับ ปุราณะ บางก็ได้

2. นิทานพระรามสมัยพุทธกาล คงต่างจากรามายณะของชาวอินเดีย และอาจเป็นต้นตอส่วนหนึ่งของนิทานพระรามที่ปรากฏในเมืองไทย ทั้งนี้ทรงอ้างถึงคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของมโนสาราจารย์ที่เราได้รับมาจากอินเดียโดยผ่านมอญมานั้นว่ามีได้มาจากมานวธรรมศาสตร์ หากแต่มาจากหนังสือใกล้เคียงพุทธกาลซึ่ง เก่ากว่ามานวธรรมศาสตร์ เมื่อเป็นดังนี้จึงทรงสันนิษฐานว่านิทานพระรามของเราคงจะเป็นทำนองเดียวกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของมโนสาราจารย์ไปบาง

3. นักปราชญ์ชาวอินเดีย คือ ดร. สตุตเตอไฮม์ ได้เขียนไว้ในหนังสือ Rama - Legend and Rama-Reliefs in Indonesia ว่า นิทานพระรามที่แพร่หลายในอินโดนีเซีย รวมทั้งไทยและเขมรนั้นจะไม่ได้อาจจากรามายณะของชาวอินเดีย หากแต่มีต้นตอซึ่งเก่ากว่านั้น

ด้วยเหตุ 3 ประการดังกล่าว พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ จึงทรงเชื่อแน่ว่า รามายณะของชาวอินเดียนั้นมีต้นตอของรามเกียรติ์ไทย นิทานพระรามคงเริ่มเข้ามาในแหลมอินโดจีนและอินโดนีเซียตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดรามายณะของชาวอินเดีย แล้วก็ได้ทยอยเข้ามาเรื่อย ๆ แม้ในสมัยหลังจากที่ชาวอินเดียนำรามายณะแล้วก็ตาม วิธีการที่เข้ามาคงมาด้วยวิธีเล่าด้วยปาก จึงเป็นเหตุให้คลาดเคลื่อนได้ง่าย

ทางที่คึกคักที่สุดที่จะค้นหาทางมานิทานพระรามนั้น กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือ "เรื่องพระราม" ว่า ควรพิจารณาลักษณะของเรื่องพระรามในประเทศเพื่อนบ้านของเรา คำนึงพระองค์จึงทรงค้นคว้าเรื่องนิยายพระรามในชวา ได้ความว่า นิยายพระรามในชวามี 3 ประเภท คือ

- ก. รามายณะโยคีศวร สมัยราชวงศ์ไศเลนทรครองชวาตะวันออก เขียนเป็นภาษาชวาโบราณ (ภาษากรวิ)
  - ข. ศรีทกานท์ (เขียนเป็นภาษาชวา แต่ไม่เก่าเท่าภาษากรวิ) รามกะลิง (ภาษาชวา) และทิกายัตศรีราม (ภาษามลายู)
  - ค. ภาพสลักที่ปราสาทโบราณในชวาภาคกลาง และที่เทวสถานปะนะตะรันในชวาภาคใต้
- หลังจากที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้านิยายพระรามในชวาแล้ว ก็ทรงสรุปว่า นิยายพระรามในหมวด ข. คงเป็นที่มาของเกร็ดต่าง ๆ ในรามเกียรติ์ มิใช่คนต่อโดยตรง เพราะเกร็ดที่สำคัญหลายเรื่องของเขาไม่มีในรามเกียรติ์ของเรา และทรงยืนยันว่านิยายพระรามได้เดินทางจากอินเดียนชวา แล้วจึงเข้าสู่เมืองไทยทางมลายู¹

จะขอยกแผนภูมิแสดงลำดับชั้นของทางมาแห่งนิยายพระราม ซึ่งพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ได้ทรงทำไว้ในหนังสือ "เรื่องพระราม" มาแสดงให้ดูดังนี้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

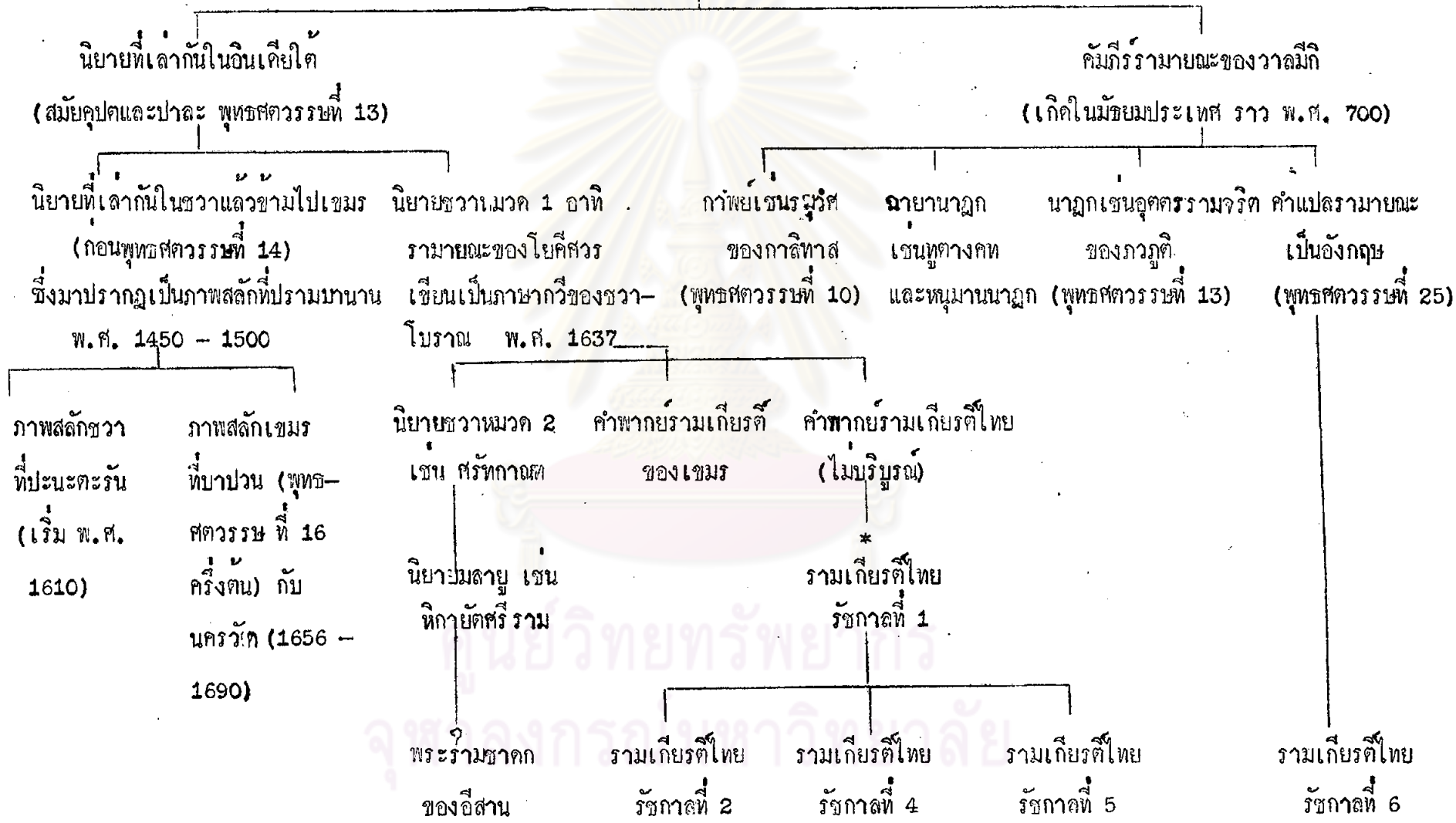
¹กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, เรื่องพระราม, หน้า 72 - 3, 95 - 6.

"อักษราน" (คำขึ้นร้องว่าปากเปล่า)

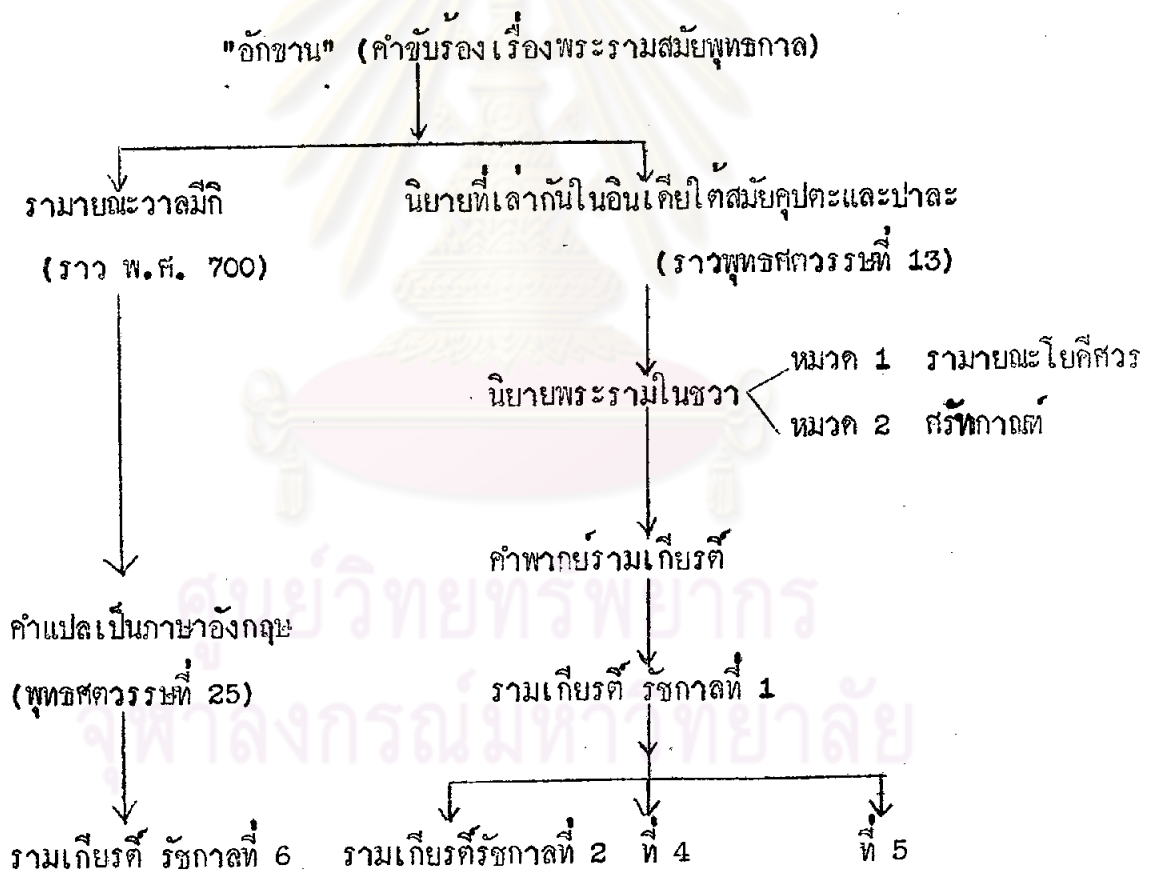
(ก่อนหรือรวมพุทธกาล ราว 2500 ปี มาแล้ว)

นิยายที่เล่ากันในมัธยมประเทศ (ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 1 ถึง 7)

* ผู้เขียนคิดว่า รามเกียรติ์พระราชทานพิมพ์พระเจ้ากรุงธนบุรีคงจะได้มาจากรามเกียรติ์ครั้งกรุงเก่าด้วย

จากภาพเส้นทางเดินในแผนภูมิที่แสดงไว้นี้ ชี้ให้เห็นว่า กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงสันนิษฐานว่า ต้นตอของรามเกียรติ์มีใ้รามายณะवादमी หากแต่เป็นนิทานเรื่องพระราม ในสมัยพุทธกาลซึ่งมีอายุเก่ากว่ารามายณะवादमी นิทานพระรามดังกล่าวได้เป็นที่มาของ รามายณะवादमी และนิยายที่เล่ากันในอินเดียก่อนที่ในสมัยราชวงศ์สุโขทัย และป่าละ ชวาอินเดียได้พากันได้นำนิยายในอินเดียเข้ามาให้แกชวา มลายู ไทยเราได้รับเรื่อง นิทานพระราม โดยผ่านชวามาอีกทอดหนึ่ง อาจเขียนแผนภูมิโดยย่อเสียใหม่ได้ดังนี้คือ

ถ้าจะกล่าวสรุปรวมความเห็นของนักปราชญ์ทั้ง 3 ท่านในเรื่องที่มาของรามเกียรติ์
ของเราก็จะได้ดังนี้คือ

(1) เรื่องพระรามที่เข้ามาในเมืองเรามีเค้าโครงที่มาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแต่เพียง
แหล่งเดียว ทั้งนี้เพราะรามเกียรติ์ของเรามีข้อความปลี่ยนย่อไปพ้องกับนิทานพระรามฉบับ
ต่าง ๆ มากแห่งด้วยกัน

(2) นิทานพระรามที่เราได้รับมานั้น อาจมีทั้งที่โคมาจากอินเดียโดยตรง และโดยอ้อม
คือผ่านชาติเพื่อนบ้านเช่น ชวา มลายูมาก่อน

(3) การรับนิทานเรื่องพระรามเข้านั้น คงได้รับมาหลายครั้ง คือทยอยกันเข้ามา
เรื่อย ๆ โดยชาวอินเดียภาคตะวันออกเฉียง และภาคใต้นำมา

(4) วิธีการที่นำเข้ามา คงมาด้วยวิธีจุดจุ่มมาเล่าแบบนิทาน จึงเป็นเหตุให้ผิดเพี้ยน
ไปจากเค้าโครง

จากการที่ได้ประมวลข้อสันนิษฐานของท่านผู้รู้มาแสดงไว้ ทำให้ผู้วิจัย เกิดความคิด
ขึ้นว่า วิธีการที่นำเอาเรื่องพระรามเข้ามาในเมืองเรานั้น นอกจากจะมาในรูปของการเล่า
นิทานแล้ว น่าจะมาในรูปของการแสดงอีกด้วย การแสดงที่นิยมเล่นเรื่องพระรามหรือราม-
เกียรติ์ก็คือ หนังใหญ่ และโขน ซึ่งเป็นศิลปะการเล่นที่เราได้รับมาจากชวา และอินเดีย
ตามลำดับ ดังปรากฏหลักฐานจากประวัติของมหรสพทั้ง 2 ชนิด ดังนี้คือ

หนังใหญ่

นายมนตรี ตราโมท กล่าวถึงเรื่องหนังใหญ่ว่า

"ถ้าจะพูดในทางประวัติก็ยากที่จะกล่าวได้แน่นอนว่าใครแบบแผนและวิธีแสดงมาจาก
ชาติใด หรือว่าไทยคิดเอง เท่าที่พบเห็นมา หนังของชาติอื่น ๆ ก็ดูเหมือนจะมีแต่ขนาดเล็ก
อย่างหนึ่งตะสูงทั้งนั้น นอกจากของชวา ซึ่งมีผู้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า เคยเห็นหนังชวาขนาด
เท่าหนังใหญ่ของเรานี้คิดไว้เป็นเครื่องประดับบ้านของเจ้านาย และข้าราชการผู้ใหญ่ของชวา
บางท่าน แต่การแสดงที่มีอยู่ในปัจจุบันล้วนเป็นหนังเล็ก ๆ ขนาดหนึ่งตะสูงทั้งสิ้น จึงพอจะ
สันนิษฐานได้ว่า ชวาคงจะเคยมีหนังใหญ่แสดงมาแต่โบราณ แล้วหมดความนิยมจนสูญไป

เพราะฉะนั้นนอกจากการเอาแบบแผนเรื่องฉลุหนังเป็นภาพเช็ก ซึ่งไม่ทราบว่าได้จากที่ใด
มาแล้ว การแสดงเฉพาะหนังขนาดใหญ่จะมีเอาอย่างกันก็เห็นจะเป็นระหว่างไทยกับชาว" 1

นายชนิต อยู่โพธิ์ ไคอธิบายเรื่องหนังใหญ่มีความว่า หนังใหญ่เป็นการแสดงที่ใช้
ภาพแกะสลักควยหนังโค มีคนเช็ก คนเช็กไม่ต้องพูดและร้อง เพราะมีคนพากษ์ซึ่งต้องรู้เรื่อง
ที่เล่นคือและเป็นกวีอยู่ในตัว เพราะต้องพากษ์เป็นภาพ และฉันท ต้องเจรจาเป็นรายยาว
และบอกหน้าพาทย์ควย เช่นเกี่ยวกับพวกคะดัง หรือคาหลัง คือคนพากษ์หนังของชาว การ-
เล่นหนังของเราคล้ายกับ "ว้ายังปุรวา" ของชาว 2

จากคำอธิบายของนายมนตรี ตราโมท และนายชนิต อยู่โพธิ์ นี้แสดงให้เห็นว่า
หนังใหญ่ของเราคล้ายกับหนังชาว ที่เรียกว่า "ว้ายังปุรวา" ทำให้เกิดข้อคิดว่า ความ-
เหมือนกันนี้เป็นเพราะเหตุใด คือใครรับของใครหรือเหมือนกันโดยบังเอิญ หรือมาจากคนต่อ
เดียวกัน

ว้ายังปุรวา เป็นการเล่นเกาแกของชาว มีมาก่อนสมัยที่อารยธรรมฮินดูจะแผ่เข้ามา
สู่ดินแดนนั้น เดิมคงเรียกว่า "ว้ายัง" ครั้นอารยธรรมฮินดูเข้ามาถึง เกิดมีการเล่นขึ้นอีก
หลายอย่าง จึงต้องกำหนดชื่อให้ต่างกัน "ว้ายัง" คั้งเดิม จึงถูกเรียกเสียใหม่ว่า "ว้ายังปุรวา"
(ปุรวา น่าจะมาจาก ปุรว แปลว่า เกา กอน) เดิมนิยมเล่นเรื่องอะไรไม่ทราบ ภายหลัง
นิยมเล่นเรื่องมหาภารตะ ตอนอรชุนวิวิาท 3

¹มนตรี ตราโมท, "หนังใหญ่" การละเล่นของไทย (พระนคร : กรมศิลปากร,
2497), หน้า 106.

²ชนิต อยู่โพธิ์, โขน (พระนคร : องค์การศึกษาศาสตรา, 2508), หน้า 10.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

จากจารึกบนแผ่นทองแดงในชวาทาคกลาง ซึ่งจารึกไว้เมื่อ ค.ศ. 907 กล่าวถึง หนึ่ง (วายัง) แม้จะไม่มีคำอธิบาย หรือข้อมูลมากไปกว่านี้ แต่ก็เป็นที่น่าเชื่อถือ เรื่องที่นิยมเล่นหนึ่งเป็นพื้น คือมหากาพย์ และรามายณะ เพราะระบอบนี้ศาสนาฮินดู และภาพของฮินดูได้ฝังรากลึกอยู่ในชวาแล้ว ชาวชวาถึงกับถือว่าพระเวทในวรรณคดีอินเดียเช่นพระราม และพวกปางพิศเป็นบรรพบุรุษของตน¹

ส่วนหนึ่งใหญ่ของเรา นั้นมีกล่าวถึงในกฎมณเฑียรบาล ซึ่งเป็นหนังสือที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1901 สมัยพระรามาธิบดีที่ 1 (อุทอง) เป็นมหรสพที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของชาวไทยสมัยอยุธยา เรื่องที่ผู้เล่นแต่เดิมมาคือเรื่องรามเกียรติ์ มีหลักฐานปรากฏอยู่คือ คำพากย์รามเกียรติ์ของเก่า และตัวหนังสือเป็นตัวในเรื่องรามเกียรติ์ทั้งสิ้น แม้ในสมัยพระนารายณ์ จะเกิดเรื่องสมุทรโฆษ และอนิรุทธคำฉันท์ขึ้นเพื่อใช้เล่นหนึ่งก็ตาม แต่ก็ไม่ปรากฏว่านิยมนำมาใช้เล่นหนึ่งกันสืบมา ฉะนั้นจึงนับได้ว่าหนึ่งใหญ่ของเราเล่นเรื่องรามเกียรติ์แต่เดิมเรื่อยมาจนกระทั่งเสื่อมความนิยมไป

จะเห็นได้จากหลักฐานดังกล่าวแล้วว่า หนึ่งใหญ่ของเราจะได้มาจากหนึ่งชวา ซึ่งเล่นเรื่องรามายณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ หนึ่งใหญ่จึงเป็นพาหุหน้าเรื่องพระรามเข้ามาสู่เมืองไทยได้ก็ทางหนึ่ง

โชน

นายชนิต อยู่โพธิ์ กล่าวว่า

"ศิลปะในการเล่นโชนของเรา มีหลายอย่างที่เหมือนกับของอินเดีย และโดยเฉพาะเหมือนกับการเล่นระคนรำกึกหนึ่งที่เล่นกันในอินเดียใต้ ตอนแรกบั้งมลฑลาร์ ซึ่งเขาเรียกของเขาวว่า กัลกที ... เรื่องที่นำมาเป็นบทสำหรับเล่นกัลกทีเป็นบทพากย์เรื่องมหากาพย์ เรื่องรามายณะ และเรื่องนิยายในคัมภีร์ปุราณะ...

¹ Soedarsono, Wayang Kulit (stenciled by Wesleyan University, 1971); p. 3.

อารยธรรมค่านิยมของอินเดียน่าจะโคจรมาหาเราเลยไปทางแหลมอินโดจีน แล้วประดิษฐานอยู่ในอาณาจักรจามและขอมโบราณอีกด้วย ซึ่งนักโบราณคดีได้ค้นคว้าเปิดเผยว่า อาณาจักรทั้งสองนั้น บางคราวก็ถึงกับมีวีรบุรุษผู้มีเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นชาวอินเดียเข้ามาเป็นกษัตริย์ครอบครองอาณาจักร ทั้งพระนามของกษัตริย์จามและขอมแต่โบราณก็มีคำลงท้ายว่า "วรมัน" เช่นเดียวกับพระนามของกษัตริย์ในราชวงศ์ปัลลวะซึ่งมีอำนาจชั้นในอินเดียภาคใต้สมัยหนึ่ง¹

ข้อความในอัญญาประกาศนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า การแสดงโขนของเรามีเค้าเงื่อนบางประการมาจากการละเล่นของอินเดีย ที่เรียกว่า กถักกถิ ซึ่งนิยมเล่นเรื่องรามายณะ การละเล่นชนิดนี้ได้แพร่มาในแหลมอินโดจีน และไทยเราคงจะได้รับเข้ามาดัดแปลงเป็นโขนแล้วยังคงเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ฉะนั้นเรื่องรามายณะ หรือนิทานพระรามอาจจะอาศัยการเล่นชนิดนี้เป็นเครื่องนำเข้ามาในประเทศไทยได้อีกเช่นกัน

นิทานเรื่องพระรามที่เข้ามากับการแสดงดังกล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยคิดว่าคงมิได้เข้ามาในรูปของหนังสือที่เป็นคำพากย์ หากแต่เข้ามาโดยอาศัยความจดจำเรื่องพระรามของนักพากย์หนังและโขน นักพากย์เหล่านี้มีความสามารถเยี่ยงกวีก็คิดผูกเรื่องเป็นคำพากย์ขึ้นโดยอัตโนมัติ และอีกประการหนึ่ง เรื่องที่ใช้ในการแสดงนั้นคงนิยมแสดงกันเป็นตอน ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน แล้วแต่ว่าคนดูจะนิยมตอนใด และนักพากย์ย่อมเพิ่มเติมหรือดัดแปลงบทพากย์ของตนให้เป็นที่ถูกใจคนดูบ้างก็เป็นได้

¹ ทัศน อัญญาโพธิ์, โขน, หน้า 13 - 8

3.2 ความมุ่งหมายของการแต่งรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไ้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ขึ้นเมื่อ วันจันทร์ ขึ้นสองค่ำ เดือนอ้าย ปีมะเส็ง จุลศักราช 1159 (พ.ศ. 2340) ก่อนที่จะถึงตัวเรื่อง มีความตอนหนึ่ง กล่าวถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ไว้ว่าดังนี้

"ภูธรคาร์คาวีส จักจงทำนองทำนุก ไตรคาญคินทาน
ทำนนานเนื่องเรื่องรามเกียรติ์ เป็นปรัภักย์กษัตริย์นาศ คุ้มพระราชโหวต
ปานสุมาลัยเวียนร้อยสร้อยไสภิต พิกสิตสาโรช โอบอุสสุคนธวิมลเห็นหอม
ณอมถนิมประทับโสทร ประโยชน์ฉลองเฉลิม เจิมจุฑาทิพย์ประสาธ
ประกาศยศเอกอวาง องค์พิตรเจ้าชาง เมื่อผู้ครองเมือง ฯ"

อีกตอนหนึ่งอยู่ในตอนท้ายเรื่อง ว่าดังนี้

"อันพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์	ทรงเพียรตามเรื่องนิยายไสย
ไซ้จะเป็นแก่นสารสิ่งใด	<u>ตั้งพระทัยสมโภชบูชา</u>
ใครฟังอย่าได้ไหลหลง	จงปลงอนิจจังสังขาร
ซึ่งอักษรกลอนกล่าวลำดับมา	โดยราชปริศนากับริบุญ
"จบ เรื่องรามเกียรติ์กลาง	อสุรพงศ์
บ พิตรขรรมิถทรง	แดงไว้
ริ รั่ำพร่ำ <u>ประสงค</u>	<u>สมโภช</u> พระนา
บุรณ <u>บำเรอรวมยให้</u>	<u>อ่านรองรำเกษม</u> "

ข้อความที่ได้คัดลอกมาแสดงไว้ข้างต้นนี้เป็นเครื่องอธิบายถึงความมุ่งหมายในการแต่งรามเกียรติ์อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทรงรวบรวมนิทานเรื่องรามเกียรติ์เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง หรือสมโภชกรุงเทพมหานคร ฯ อีกทั้งเป็นการประกาศพระเกียรติยศของพระองค์ไปด้วย นอกจากนั้นยังใช้ประโยชน์ในการร้องรำเพื่อความเกษมสำราญอีกโสดหนึ่ง

แม้วรามเกียรติ์ฉบับนี้จะ เป็นบทละครก็ตามที แต่คงมีไฉนที่จะแต่งไว้สำหรับเล่นละคร เป็นประการแรก หากประสงค์จะรวบรวมเรื่องรามเกียรติ์ของเก่าที่กระจัดกระจายอยู่ และ สืบต่อกันมาด้วยการเล่านี้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนจบบริบูรณ์ทั้งเรื่อง เพื่อเป็นฉบับสำหรับ พระนคร ดังจะเห็นได้ว่ารามเกียรติ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ทางเนื้อเรื่องแต่เพียงฉบับเดียว ฉบับอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่แต่งก่อน หรือหลัง ล้วนแต่ถูกคัดลอกมาทั้งนั้น และโดยมากมักจะ นำเอาตอนที่ต้องการจะใช้เล่นไซน และละครมาแต่ง รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาล ที่ 1 นี้มีหลายตอนที่ไม่เคยใช้เล่นไซนและละครเลย หรือถ้าจะใช้เล่นก็ไม่สนุก อีกประการ- หนึ่งกระบวนกลอนออกจะเย็นเยื่อ พรรณนาความอย่างละเอียดถี่ถ้วน บางตอนเล่นคำ เล่น สัมผัสเพื่อความไพเราะ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามีไฉนทรงคำนึงถึงการแสดง เป็นประการ สำคัญ หากตั้งพระทัยจะให้ใคร่เรื่องราวครบถ้วน ได้รายละเอียด ได้ความไพเราะเหมาะ ที่จะใช้อ่าน ใช้ฟัง มีไฉนทรงรังเกียจในข้อที่จะยืดยาวจนเล่นละครดูน่าเบื่อ

ถึงอย่างไรก็ดี ก็คงจะเพื่อใช้เล่นละครด้วย มิฉะนั้นคงไม่ทรงแต่งเป็นบทละคร อาจจะต้องเป็นกลอนนิทานก็ได้ และข้อสำคัญซึ่งน่าจะเชื่อว่าคงทรงใช้เล่นละครด้วยก็เพราะ ละครในครั้งกรุงศรีอยุธยาก็นิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ดังจะเห็นได้ว่ามีบทละครครั้งกรุงเก่า อยู่ แต่เนื่องจากบทไม่บริบูรณ์ ซากหายไป เมื่อทรงสร้างราชธานีใหม่ก็ทรงสร้างสิ่งที่แสดง ความเจริญของบ้านเมืองขึ้นหลายอย่าง การละครก็เป็นสิ่งอันควรแก่พระราชอุปถัมภ์ที่จะ บำรุงรักษาไว้ เพราะเป็นเครื่องบันเทิงใจ ทั้งยังเป็นแหล่งเก็บเรื่องราวไว้ไม่ให้สูญได้ จึงได้ทรงหัดละครผู้หนึ่งขึ้นตามแบบกรุงเก่า ดังความปรากฏในตำนานละครครั้งรัชกาลที่ 1 ว่า

"การมหรสพต่าง ๆ ซึ่งเสื่อมทรามแต่ครั้งเสียกรุงเก่ามากกลับมีขึ้นบริบูรณ์ เมื่อใน รัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ เพราะพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพยายาม ก่อการทั้งปวง โดยมีพระราชประสงค์จะให้กรุงเทพมหานคร ฯ รุ่งเรืองเหมือนเมื่อกครั้ง บ้านเมืองที่อยู่แต่ก่อน แม้เครื่องมหรสพเป็นค่านว ไซนหุ่นของหลวงก็โปรดให้หัดขึ้นทั้งฝ่าย วังหลวงและวังหน้า แต่ละครผู้หนึ่งนี้มีแต่ในพระราชวังหลวงแห่งเดียวตามแบบอย่างกรุงเก่า

บทละครในที่ขาดหายไปแต่กณ ก็โปรดให้ขอแรงพระราชวงศานุวงศ์ และข้าราชการที่เป็นกวี
 สันทัดทางบทกลอนช่วยกันแต่งถวาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้วตราเป็นบทพระราชนิพนธ์ไว้เป็น
 ต้นฉบับสำหรับพระนครครบทุกเรื่อง มีเรื่องรามเกียรติ์ 116 เล่มสมุดไทย เรื่องอุณรุท
 18 เล่มสมุดไทย เรื่องกาหัง 32 เล่มสมุดไทย เรื่องอิเหนา 38 เล่มสมุดไทย¹

ความขอนี้ แสดงว่าทรงพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ขึ้นเพื่อใช้เล่นละครถวาย แต่เป็น
 ความมุ่งหมายที่สำคัญรองจากการรวบรวมเนื้อเรื่องดังกล่าวแล้ว ความในโคลงกระทู
 สองบาทสุดท้ายที่ว่า

“รี ราชำประสงค์

สมโภช พระนา

บุรณ์ บำเรอรมย์ให้

อานรองรำเกษม ฯ”

นี่กินความที่โคธิบายมาแล้วทั้งหมด กล่าวคือ เพื่อเป็นการ สมโภช เพื่อใช้อาน และใช้
 รองรำถวาย

3.3 รูปแบบของการประพันธ์

พระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ในรัชกาลที่ 1 แต่งเป็นกลอนบทละคร ทั้งกำหนดเพลงร้อง
 และเพลงหน้าพาทย์กำกับไว้ตามแบบของหนังสือบทละครโดยทั่วไป ลักษณะดังกล่าวบ่งชี้ว่า
 คงจะใช้แสดงละครถวายเป็นแน่ รามเกียรติ์สำนวนนี้เต็มไปด้วยบทสรรเสริญทรงเครื่อง และ
 บทชม การดำเนินเรื่องมิได้แบ่งเป็นบทเป็นตอน แต่เล่าเรื่องติดต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ
 ที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะภายนอกที่เรามองเห็นในฐานะผู้อ่าน แต่ถ้ามองในฐานะผู้สนใจในศิลปะ
 ละครรำเยี่ยงรัชกาลที่ 2 แล้วก็จะพบว่า รามเกียรติ์ฉบับนี้ไม่อาจจะใช้เล่นละครได้สะดวกนัก
 เพราะผู้ทรงพระราชนิพนธ์มิได้ทรงคำนึงถึงศิลปะในการแสดงออกโรจงจริง ๆ ก็ต่อทรงบรรยาย
 หรือพรรณนาความละเอียดถี่ถ้วนมากเกินไป เวลาแสดงตัวละครต้องรำนาน และผู้ชมก็เกิด
 ความเบื่อหน่ายได้ง่าย

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรปักษ์, ตำนานละครอิเหนา (พิมพ์ครั้งที่ 4,

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชวินิจฉัยไว้ในบันทึกเรื่องบายศรีว่า "พระราชนิพนธ์พระพุทธรูปทองคำตั้งใจจะให้ถวายเป็นของแบบอย่างถวายองค์การจะให้ถ้อยคำลึกและไพเราะ ทั้งเป็นอักษรย่นย่อ ไม่ทรงรังเกียจขอที่จะยืดยาวจนเล่นละคอนดูเบื่อ"¹

3.3.1 กระบวนการกลอน

จากการอ่านรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 แล้วทำให้จับลักษณะของกลอนรามเกียรติ์ฉบับนี้ได้ดังนี้คือ

3.3.1.1 จำนวนคำในแต่ละวรรคอยู่ในระหว่าง 6 - 7 คำ

3.3.1.2 สัมผัสในเป็นสัมผัสอักษรมากกว่าสัมผัสสระ

3.3.1.3 ถ้าเป็นบทสมนาถมักใช้คำซ้ำทุกวรรค ถ้าเป็นบทชมมรดกพาหนะอื่น ๆ

มักใช้สัมผัสในแบบกลบท

ตัวอย่างบทสมนาถ

"๐ เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์	พิศพิศตรึงมองเพียงแคใจ
งามโอษฐ์งามแกมงามจูไร	งามนัยน์เนตรงามกร
งามถันงามกรรณงามขนง	งามองค์ยิ่งเพ้ออัปสร
งามจรีตักิริยางามงอน	งามเอวงามอ่อนทั้งกายา" ²

"๐ พิศพิศตรึงมองพิศตรึงจันทร์	พิศขนงงองอนคังคันศิลม์
พิศเนตรคังเนตรมฤคิน	พิศทนต์คังนิลอันเรียบราย
พิศโอษฐ์คังหนึ่งจะแย้มสรวล	พิศนวลคังสีมณีฉาย

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, "บันทึกเรื่องบายศรี", อ้างถึงใน เสรีบรรณโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน], อุปกรณรามเกียรติ์, หน้า 169.

²พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, รามเกียรติ์ (พระนคร : คลังวิทยา, 2506), เล่ม 1, หน้า 59.

พิศปรากฏประจักษ์พราย

พิศจุไรตึงทึงแกลงวาค

พิศกรคั้งวงศาพงศ์

พิศถันคั้งปทุมเกสร

พิศนิวมิวของคั้งทองทา

พิศกรรณคล้ายกลีบบุษบง

พิศศอวิลาสคั้งคองหงส์

พิศทรงคั้งเทพกนิรา

พิศเอาจเอาจอนคั้งเดชา

พิศจรตักิริยากั้งจับใจ" ¹

ตัวอย่างบทกวีพาหนะ

"0 รถเอยสองรถทรง

แกลงอนอนงามโอฬาร

บัลลังก์คัลลคเหลี่ยมเป็นเรือนแก้ว

เรียงสัศักรูปสิ่งพิริวงพราย

คุมวงกงแกวมุกคอาหาร

รงฉานทานฐเจดิมปลาญ

กระจกพันกระจังเพชรบัวหงาย

ครุทรายเกรือรับสลักกัน" ²

3.3.2 กระบวนการความ

ในคานกระบวนการมีลักษณะคั้งนคคือ

3.3.2.1 ละเอียดคั้งถวน และชัคเจน

3.3.2.2 เป็นระเบียบ และสมาเสมอ

3.3.2.3 มีความเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย

เมื่อกระบวนการและกระบวนการมีลักษณะคั้งที่กล่าวข้างคั้งนี้ ก็แสดงว่ารามเกียรติ์รัชกาลที่ 1 เหมาะที่จะใช้อ่านเพราะมีความไพเราะในการเล่นคำ เล่นสัมผัส ได้รายละเอียดคั้งต่าง ๆ ชัคเจนเหมือนการอ่านนิยาย หรือนิทาน ฉะนั้นถ้าจะพูดว่ารามเกียรติ์รัชกาลที่ 1 เป็นหนังสืออ่านมากกว่าหนังสือที่ใช้แสดงละครก็คั้งไม่ผิดนัก เพราะรามเกียรติ์มีลักษณะเหมือนหนังสืออ่านหลายประการคือ

¹เรื่องเดียวกัน, เล่ม 1, หน้า 691.

²เรื่องเดียวกัน, เล่ม 3, หน้า 385.

หนังสืออ่าน

1. ผู้เขียนพรรณนาความยืดยาว และบอกทุกสิ่งให้แก่อ่านโดยไม่ตอ้งคำนึงถึงเวลา เพราะผู้อ่านสามารถใช้เวลาเท่าไรก็ได้
2. ต้องการความไพเราะ ผู้เขียนจึงมักเล่นคำ เล่นอักษร หรือเล่นสัมผัส
3. ผู้อ่านจะได้ภาพพจน์จากตัวอักษรเท่านั้น ฉะนั้นผู้เขียนจึงต้องหาวิถีทางที่จะบรรยายให้เกิดภาพที่ชัดเจน

หนังสือบทละคร

1. ต้องรวบรัด กล่าวแต่จุดสำคัญ เพราะตอ้งคำนึงถึงเวลาที่โชว์แสดง
2. คำที่ใช้ไม่คำนึงถึงความไพเราะ เป็นใหญ่ แต่ตอ้งเป็นคำที่สะท้อนออกมาเป็นท่ารำได้
3. ผู้อ่านจะได้ภาพพจน์จากบทบาทของตัวละครนอกเหนือไปจากตัวบท

จะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์สำนวนนี้มีลักษณะค่อนข้างไปทางหนังสืออ่านอย่างกลอนนิทานมากกว่าหนังสือบทละคร แม้รูปที่ปรากฏจะเป็นบทละครก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า "รามเกียรติ์รัชกาลที่ 1 มีรูปภายนอกเป็นบทละคร แต่มีลักษณะภายในเป็นหนังสืออ่านแบบกลอนนิทาน"

3.4 เรื่องย่อรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1

รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 เป็นเรื่องราวติดต่อกัน มิได้แบ่งเป็นภาคเป็นตอน หรือเป็นภาคตัวอย่างในรามายณะ แต่ในการเล่าเรื่องย่อ ณ ที่นี้จะขอแบ่งความออกเป็นตอน ๆ เพื่อความสะดวกในโอกาสที่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงอีก

ตอนที่ 1 ประกอบด้วยเรื่องราวเบ็ดเตล็ด โดยมากกว่าควยกำเนิดตัวละคร และเรื่องแทรกบางเรื่อง จะขอกล่าวอย่างสังเขปตามลำดับเรื่องดังนี้คือ

1. hiranyakamavanadani

hiranyakamavanadani เพื่อประจักษ์พระอิศวรประทานพรให้มีฤทธิเดชยิ่งใหญ่ หิรันตักษ
กำเนิดถึงกับมวนแดนดิน พระอิศวรต้องตรัสสั่งให้พระนารายณ์อวตาร เป็นหมูมาปราบ ¹

2. ganekhavoinmatan

พระนารายณ์ปราบหิรันตักษแล้วกลับไปเกษียรสมุทร ประทับบนหลังนาค ร่ายเวท
จนเกิดคอกบัวขึ้นในพระอุทร และในคอกบัวมีกุมารองค์หนึ่งพระนารายณ์นำไปถวายพระอิศวร
ต่อมาพระอิศวรประทานนามว่า อโนมาตน์ เป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงอโยธยา ²

3. ganekkrungsiyuthaya

พระอิศวรตรัสสั่งให้พระอินทร์ลงไปหาที่สร้างเมืองให้อโนมาตน์ พระอินทร์ให้
พระวิษณุกรรมสร้างเมืองในป่าทวารวดี อันเป็นที่อยู่ของฤๅษี 4 คนคือ อจนคาวี บุคคักระ
หะ และยาคะมุณี พระฤๅษีทั้ง 4 ให้ชื่อเมืองนี้ว่า อโยธยาทวารวดี ³ โดยเอาอักษร
ตัวแรกของชื่อฤๅษีทั้ง 4 รวมเข้ากับชื่อป่า แล้วพระอิศวรก็ให้ "อโนมาตน์" ลงมาปกครอง

4. ganekmeunglongka

เกาะรังกาถูกทิ้งร้าง เพราะท้าวสหมดิวันหนีพระนารายณ์ไปภาคใต้ ท้าวสหมดิ-
พรหมจึงให้สร้างเมืองใหม่ชื่อ "พิชัยลงกา" มีเขานิลกาลา ⁴ ซึ่งมีรังกาอยู่บนยอดเป็น
ศูนย์กลางของเมือง แล้วให้ท้าว "ชากาพรหม" ลงไปครอง

¹ เรื่องนี้ตรงกับนารายณ์อวตารปางที่ 3 คือ "วราหาวตาร" พระนารายณ์อวตาร
เป็นหมูมาปราบ "หิรันตักษะ" (หิรันต = ทอง อักษะ = ตา) ไทยเราเรียกเพี้ยนเป็น
"หิรันตักษ"

² ในรามายณะว่า "อิกษวาฤ" โอรสของพระมยุไวสวัค เป็นปฐมกษัตริย์

³ "อโยธยา" กับ "ทวารวดี" หรือ "ทวารกา" เป็นคนละเมืองกัน แต่เรานำ
มารวมกัน

⁴ บางที่เรียกว่า "นิพทกาลา" เป็นที่เวศพรอนทรนิต และเป็นทีประกอบพิธีอุ้มงค
ของทศกัณฐ์ เป็นภูเขาใหญ่อยู่กลางดงกาทวิ

5. กำเนิดท้าวลัสเทียน ¹

ท้าวลัสเทียนเป็นโอรสของท้าวธาคาพรหม กับนางมลิกา

6. กำเนิดท้าวอชบาด

ท้าวอชบาดเป็นโอรสของท้าวอินมัตน์ กับนางมณีแกลร ได้รับมอรรารสมบัติ

จากพระราชาบิดา

7. ท้าวอชบาดปราบอสุรพักตร์

อสุรพักตร์ได้รับพร และศทาเพชรจากพระอิศวร มีใจกำเริบเที่ยวรุกรานแมกระทั่ง
เทวดา ท้าวมาลีวัคคพรหม ² ทูลขอพรให้ท้าวอชบาด ให้สามารถปราบอสุรพักตร์ด้วยพระขรรค์
ที่พระอิศวรประทานไป พระอิศวรก็ประทานพระขรรค์และพรให้ท้าวมาลีวัคคพรหมนำไปให้แก่
ท้าวอชบาด ทั้งสองได้สาบานเป็นมิตรแก่กัน ท้าวอชบาดฆ่าอสุรพักตร์ แล้วสาปให้เตียรอสุร-
พักตร์อยู่เฝ้าสวน

8. ท้าวลัสเทียนครองดงกา

เมื่อจตุรพักตรคืนพระชนม์ ท้าวลัสเทียนได้ราชสมบัติและบุษบกแก้ว ³ ซึ่ง
สมเด็จพระวันไนให้ไว้แก่จตุรพักตร์ (ธาคาพรหม)

¹พรหมณ์เรียกว่า "เปาตัสตยะ"

²ร่วมวงศ์กับจตุรพักตร์ ภายหลังพระอิศวรประทานพรให้มีวาจาสิทธิ์ และมีนามว่า
"ท้าวมาลีวราช"

³บุษบกนี้กทอคมมาถึงตศกัณฐ์ มีคุณวิเศษลอยฟ้าได้ แต่ถ้านุ่งหมายสามิตาย ชั้นบุษบก
จะไม่ลอย เพราะพระอิศวรสาปไว้

9. พระอิศวรปราบตรีบูรรม¹

ตรีบูรรมได้พรจากพระอิศวรว่าไม่ให้พระนารายณ์ฆ่าได้ แต่ขอให้อยู่ในความลับ ไม่เบียดเบียนใคร แต่ตรีบูรรมไม่รักษาสัญญา พระอิศวรต้องเสด็จไปปราบ ฆ่าตรีบูรรมด้วย พระเนตรดวงที่ 3 (ตาไฟ) ของพระองค์ เมื่อปราบตรีบูรรมแล้วทรงมอบมหาขุโมลี² ไว้ที่เมืองมิลิตา และเกราะแก้วทรงให้พระอัคตะคาบสไว้เพื่อถวายพระนารายณ์อวตารมาปราบยักษ์

10. กำเนิดโอรสของท้าวลัสเตียน

"กูเปรัน"³ เกิดจากนางสุนทรา "เทพนาสูร" เกิดจากนางจิตรมาลา "อัครชาคา" เกิดจากนางสุวรรณมาลัย และ "มารัน" เกิดจากนางวระประไล

11. นารายณ์ปราบนนทก⁴

นนทก ผู้มีหน้าที่ล้างเท้าเทวดา มีความเจ็บใจที่เทวดาทิ้งหลายข่มเหง แกล้งตบหัว ถอนฉมจนโกรน จึงไปขอพรจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชร ซึ่งใครคนนั้นก็ตาย แล้วนนทกก็เที่ยวชี้เทวดาตายเป็นอันมาก พระอิศวรต้องตรัสใช้ให้พระนารายณ์อวตารเป็นนางอัปสรไปปราบนนทก นารายณ์แปลงล่อให้นนทกรำตาม จนนิ้วเพชรชี้เข้าตนเองล้มลง นางอัปสรกลับเป็นพระนารายณ์ใช้ตรีศัตห้วนนนทกขาด ก่อนตายนนทกได้บอกว่าพระนารายณ์ฆ่าเขาเปรียบตน เพราะพระนารายณ์มีถึง 4 มือ ตนมีเพียง 2 มือ จะสู้กันได้อย่างไร พระนารายณ์จึงบอกให้นนทกไปเกิดใหม่ ใหม่ 10 หน้า 20 มือ แล้วพระองค์จะเป็นมนุษย์ 2 มือตามไปสังหาร

¹ตรีบูรรม เป็นภาษาทมิฬ เป็นพญารากษสครองกรุงโสฬศ หรือโสทรนคร

²บางที่เรียกว่า "มหาโลหโมลี" หรือ "มหาโมลี" หมายณะ เรียกว่า "รัตนขุโม"

³รัชกาลที่ 6 ทรงสันนิษฐานว่า รูปสันสกฤตเขียนว่า "กูเพร" อ่านว่า "กูเปรัน" ไทยเราออกเสียงเป็น "กูเปรัน" เป็นยักษ์ตัวเดียวกับ "ท้าวภูเวร" ผู้เป็นชนบดี คูรายละเอียดยุคในลิลิตนารายณ์สิบปาง ของรัชกาลที่ 6 หน้า 418 - 20.

⁴เป็นเรื่องเกร็ดที่ไทยเรานิยมนำมาแสดงนาฏศิลป์ ไม่มีในรามายณะ รัชกาลที่ 6 ทรงสันนิษฐานว่า เรื่องนี้จะมาจาก "อัมตราชาวตาร"

12. กำเนิดทศกัณฐ์ และกุมภกรรณ

นนทกมาเกิดเป็นทศกัณฐ์ โอรสท้าวลัสเตียนกับนางรัชฎา มีอนุชาร่วมชนนีชื่อ กุมภกรรณ ต่อมาเกิด พิเภก ฑูษณ์ชร์ ตรีเศียร และสามะนักรา ทศกัณฐ์ได้ศึกษาศิลปศาสตร์ จากพระฤๅษีโคบุตร จนรอบรู้ไตรเพทโดยตลอด

13. ทศกัณฐ์ร่วมกับอรชุน

ทศกัณฐ์ไปเที่ยวป่า เข้าไปหักต้นไม้ในสวนของอรชุนเกิดรบกัน อรชุนแผลงศร เป็นนาคไปมัดทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์คงไปขอให้ฤๅษีโคบุตรผู้เป็นอาจารย์มาช่วยองให้อรชุนปล่อย ทศกัณฐ์ นับเป็นความปราชัยครั้งแรกของทศกัณฐ์

14. กำเนิด พาลี สุครีพ และหนุมาน

พระอินทร์ และพระอาทิตย์ ทราบว่านนทกไปเกิดเป็นทศกัณฐ์ ก็มีพระประสงค์ จะแบ่งกำลังของตนลงไปช่วยพระนารายณ์อวตาร ทั้งพระอินทร์ และพระอาทิตย์ต่างก็ลงไป เป็นคู่กับ นาง "กาลอัจนา" ¹ ชายา "ฤๅษีโคดม" ² โอรสที่เกิดจากพระอินทร์มีนามว่า พาลี ³ ส่วนโอรสของพระอาทิตย์ มีนามว่า สุครีพ ⁴ ส่วนพระพายนันได้รับบัญชาจาก

¹ เป็นชายาของฤๅษีโคดม นางเกิดมาจากกลางกองกุ่มที่พระฤๅษีกระทำพิธีเพื่ออุบ นางสำหรับเป็นชายา เพราะพระฤๅษีได้ขอคิดจากคำสนทนาของนกกระเจาบัวเมีย ซึ่งทำรัง อยู่ในหมวดของตนว่า การไม่มีบุตรเป็นบาปอย่างหนัก

² เดิมครองเมืองสาเกด แล้วออกมาบวชนานถึง 2000 ปี เมื่อได้นางกาลอัจนา เป็นชายา จึงมีธิดากับนาง ชื่อ สวาหะ ต่อมาทราบว่าชายาของตนมีผู้จึงสามีให้เป็นหิน

^{3,4} ถูกฤๅษีโคดมโยนลงน้ำแล้วเสียดสังข์อธิษฐานว่าถ้าไม่โชกของตนให้กลายเป็นลิง เข้าป่าไป ต่อมาพระอินทร์กับพระอาทิตย์มาสร้างเมืองขีดขินให้ พาลี ครอง มีตำแหน่ง เป็นพญาอากาศ ส่วนสุครีพ เป็นอุปราชา

พระอิศวรให้นำเอาเทพอาวูธและกำลังของพระองค์ไปซัดเข้าปาก "นางสวาหะ"¹ และให้พระพายเป็นพ่อของลูกนางสวาหะ นางสวาหะได้บุตร มีนามว่า หนุมาน ต่อมาได้เป็นทหารเอกของพระราม หนุมานมีลักษณะพิเศษ คือมีกุดตล ชนเพชร เขี้ยวแก้ว พระนารายณ์เท่านั้นที่จะแลเห็นสิ่งเหล่านี้ นอกจากนี้ยังสามารถเหวี่ยงเป็นดาวเป็นเดือนได้ ก่อนที่จะพบกับพระรามได้ถูกพระอุมาสาปให้กำลังลดลงครึ่งหนึ่ง เพราะไปเที่ยวหัดต้นไม้ในสวนของพระอุมา แต่แล้วพระอุมาก็ลืบทโหน้ให้โดยมีขอมแมวาทาพระรามมาลอบหลังตลอดหางก็จะพันสาป พระอิศวรได้จัดการให้พระยาอากาศ สุครีพ หนุมาน และชมพูพาน ซึ่งพระองค์ชุบกายเหินอโคตของพระองค์ได้มาพบกัน และไปอยู่คอยพบพระรามด้วยกัน

15. รามสูตรเมขลา²

ครั้งหนึ่งในวสันตฤดู เทวดาและนางอัปสรเล่นจับระบำกัน รามสูตร³ อสูรเทพบุตรออกจากกลีบเมฆ เห็นนางเมขลาโยนแก้ว จึงตรงเข้ารุกไล่ นางเมขลา ฝ่ายนางเมขลาที่รำลอรามสูตรฉวัดเฉวียนไปมา มือถือแก้วมณี เข้ายรามสูตร รามสูตรโกรธจึงขว้างขวานแต่ก็ได้ถูกนางรามสูตรไล่ตามต่อไป และโคพบกับอรชุนเกิกรบกันขึ้น รามสูตรจึงจับขาทั้งสองของอรชุนแล้วฟาดลงกับเหลี่ยมเขาพระสุเมรุ จนอรชุนตาย ทำให้เขาพระสุเมรุเอนทรุด พระอิศวรทองประกาศหากคนมาดึง เขาพระสุเมรุให้ตรง

16. สุครีพดึงเขาพระสุเมรุให้ตรง

สุครีพและพาลีพากันไปเฝ้าพระอิศวร บรรดาเทวดาทั้งหลายที่ไปก็ช่วยกันเอานาคพันเป็นเกลียวพันยอดเขาพระสุเมรุแล้วช่วยกันดึง แต่ภูเขาก็มีไค้เข็อน สุครีพจึงให้

¹ ลูกนางกาลอัจนาสาปให้ยืนคืนเดียว อ้าปากกินลมอยู่เชิงเขาจักรวาล เพราะนางสวาหะฟ้องอุษาคเฒ่า มารคามิษฐ์ เมื่อนางสวาหะมีลูกจึงพันสาป

² เรื่องแทรกเรื่องนี้เป็นที่นิยมกันในหมู่คนไทย ไม่ปรากฏในรามายณะ

³ รามสูตร ผู้นี้ในตอนต่อไปได้เกิกรบกับพระราม ตรงกับเรื่องปรศุราม รบกับพระรามในรามายณะ

เทพบุตรช่วยกันฉุดกระชากอีกครั้งหนึ่ง แล้วสุครีพจึงเอานิ้วชี้จี้ตรงสะดือนางพวณนั้น นาคสะดุ้งจึงหดตัวรัดเขาให้เขยื้อนทั้งตรงไค้ แล้วสุครีพก็กับพาลีก็กลับเมือง ต่อมาพาลี (พระยาอากาศ) มาเฝ้าพระอิศวร พระอิศวรประทานพรให้ศักรูพวยแพและกำดั่งถอบไปเพิ่มให้แก่พาลีพร้อมกันนั้นพระอิศวรยังไค้ฝากมอบแก้วใส่นางคารา ¹ ไปให้สุครีพเพื่อเป็นบำเหน็จในการที่ระลอบเขาพระสุเมรุให้ตั้งตรงไค้ พระนารายณ์ตาดานว่าไม่ควรฝากนางไป แก่พาลีขอสาบานว่าถาถนไม่ไห้นางแก่สุครีพขอไห้ตายด้วยศรพระนารายณ์ ครั้นถึงเมืองชึกชินพาลีกลับเปิดฉอบดูเสียก่อน เกิดพอใจจึงเสียสตัยไค้นางคาราเป็นชាយ มิไค้ไห้แก่สุครีพ

17. กำเนคทศรถ

ท้าวอัชบาลแห่งกรุงศรีอยุธยา ไค้โอรส ทรงพระนามว่า ทศรถ บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข เนื่องด้วยบุญญาภินิหารของพระราชโอรสพระองค์นี้

18. กำเนคนางมณีเท

พระฤๅษีทั้ง 4 คือ อตันตา วชิรา วิสตุค และโรมสิงค บำเพ็ญพรตอยู่ที่เขาหิมพาน ทุกวันพระฤๅษีทั้ง 4 จะเอดานมที่เห็ดถอกินไค้ทานแก่นางกบตัวหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในอาศรมนั้น นางกบรูสึกในบุญคุณของพระฤๅษี วันหนึ่งนางเห็นนางนาคขึ้นมาคายพิภมิใส่ในอ่างนมของพระฤๅษี เนื่องจกนางนาคโกรธที่พระฤๅษีเอาไม้เท้าไปเคาะชนคหางขณะทีนางกำดั่งสมจรรกับงูกิน นางกบเกรงว่าพระฤๅษีจะต้องตายจึงกระโดดลงไปในอ่างนม พระฤๅษีกลับมามเห็นนางกบตายอยู่ในอ่างนมจึงเป่ามนต์ให้ฟื้นขึ้นมาซักถามไค้ความว่านางกบยอมตายแทนพระฤๅษีพระฤๅษีจึงชุนนางกบให้เป็นหญิงงามให้ชื่อว่า นางมณีเท ² แล้วนำไปถวายพระอิศวร พระอิศวรรับนางไว้เป็นชางวงไรของพระอุมา

¹บางทีเรียกว่า นางแก้วคารา หรือ คาราวดี ครั้นพาลีต้องศรพระนารายณ์แล้วนางตกเป็นเมียสุครีพ

²พระฤๅษีตั้งชื้อตามชาติกำเนคเดิมทีเป็นกบ ซึ่งใค้พิพทว่า "มณูก"

19. ทศกัณฐ์โคกรวดลงกา

ก่อนที่ท้าวลัสเตียนจะสิ้นพระชนม์ได้ไปช่วยสหะมลิวรรกับพระยาภาคานาค ได้ชัยชนะ ไดนางอัคคี ธิดาพระยาภาคานาคมาให้แก่ทศกัณฐ์ และมอบราชสมบัติให้ทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์โคกรวดลงกา มีกุมภกรรณ และพิเภก เป็นผู้ช่วย ทศกัณฐ์มีสหายรักอยู่ 7 คนคือ อัชกรรณ ไพบิจิตรา สัทธาสูร มุลพลา จักรวรรดิ สัตถุลง มหาบาล ส่วนน้องคนอื่น ๆ ก็ได้ครองหัวเมืองต่าง ๆ โดยทั่วกัน

20. ทศกัณฐ์ไถนางมณีไทจากพระอิศวร

เขาไกรลาสทศกัณฐ์เนื่องจากวิรุพทกเอาสังวาลขวางตักแกซึ่งทำทำเขยวิรุพทกขณะขึ้นเฝ้าพระอิศวร พระอิศวรให้ทศกัณฐ์มายกเขาเพราะไม่มีใครยกได้ ทศกัณฐ์สามารถยกลงเขาให้ตรงได้ พระอิศวรตรัสแก่ทศกัณฐ์ว่าอยากได้อะไรไปบอกจะยกให้ ทศกัณฐ์ขอพระอุมา ขณะที่พาพระอุมาไปนั้นทศกัณฐ์พบพระนารายณ์แปลงออกอุบายให้ทศกัณฐ์คืนพระอุมา และแนะนำให้ขอนางมณีไท ทศกัณฐ์ก็ทำตาม เพราะมีอาจเข้าใกล้พระอุมาได้เนื่องจากทนความร้อนไม่ได้ พระอิศวรจึงประทานนางมณีไทให้ตามที่ทศกัณฐ์ขอ

ขณะที่ทศกัณฐ์พานางมณีไทเหาะผ่านเมืองซีคชิน พาลีเหาะขึ้นไปชิงนางมณีไทมาเป็นเมียของตนเสีย ทศกัณฐ์หนีเข้าลงกา กุมภกรรณและพิเภกแนะนำให้ไปนิมนต์พระฤๅษีโคบุตรมา ฤๅษีโคบุตรบอกให้ไปหาฤๅษีอังกคตอาจารย์ของพาลี ให้ช่วยผู้ให้พาลีคืนนางให้ทศกัณฐ์ ฤๅษีอังกคตไปขอรองพาลี พาลียอมคืนนาง แต่ขณะนั้นนางมณีไทกำลังตั้งครรรภ์ ฤๅษีอังกคตจึงแหวะครรรภ์เอาลูกออกไปใส่ทองแพะไว้ก่อน แล้วคืนนางมณีไทให้ทศกัณฐ์ไป

21. กำเนิดของคต

ครันลูกนางมณีไทซึ่งฝากไว้ในทองแพะครบกำหนดคลอด พระฤๅษีอังกคตจึงจัดการผ่าทองแพะ ลูกนางมณีไทกับพาลีที่เกิดมานี้ได้นามว่า "องคต" ตามชื่อของฤๅษีอังกคต

ครันองคตอายุได้ 10 ปี พาลีให้ทำพิธีสร้างองคตที่แม่น้ำยมมา ทศกัณฐ์ทราบข่าวก็จะมาองคตเพื่อลบดวงความอัปยศเสีย จึงแปลงเป็นนุไปคอยที่อยู่ในแม่น้ำ พวกพลดวานรไปพบเข้ากลับมายบอกพาลี พาลีรีบกับทศกัณฐ์ซึ่งแปลงเป็นนุ ในที่สุดนุกลับร่างเป็นทศกัณฐ์

พาลีจับได้ เมื่อเสิร์ฟพิริลลงเสร็จแล้ว พาลีสั่งให้ภูมุตศกัณฐ์มาในห้องคตลากเล่น แล้วเอาข้าวเคนนางกำนัลให้กินวันละปั้น จนทศกัณฐ์ขมขม จึงสั่งให้ปล่อยตัวไป

22. ทศกัณฐ์ทำพิธีถอดจิต

ทศกัณฐ์เกิดความอับอายที่รบแพ้อรชุน และแพ้วพาลีถึง 2 ครั้ง จึงไปหาฤๅษีโคบุตร ไหว้ขอทำพิธีถอดจิต เพื่อใครจะโค่นมาได้ เมื่อถอดจิตได้แล้ว พระฤๅษีเก็บรักษาไว้ให้อาศรมกลางป่า ฝ่ายทศกัณฐ์ก็เริ่มกำเริบอหังการ ไล่ไปเที่ยวเขาไกรลาส พบกูปเรณผู้พี่ชาย ชื่นชมกแก้วซึ่งลัสเตียนผู้บิคาบยก็ให้ ทศกัณฐ์อยากได้ ก็รบกันขึ้น กูปเรณหนีไปหาพระอิศวร พระอิศวรรดองขาขวางขวางไปปักอกทศกัณฐ์ และสาปให้งาคือคอกอยู่ตลอดไป ต่อเมื่อตายจึงหลุด ทศกัณฐ์โค่นหมกแล้วก็ไปหาพระวิษณุกรรมให้ช่วยเลื่อยงาออก และเนรมิตเครื่องประดับบิดเสีย

หลังจากนั้นทศกัณฐ์ก็เที่ยวสำราญ มีวเมมาอยู่ในกามคุณ หายไปจากลงกำเป็นเวลาหลายวัน นางมณฑิเทเสราโศก ชิวหาแนะนำนางลงขันนุชกแก้วเพื่อเสี้ยงหาญว่าทศกัณฐ์ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

23. รณพักตร์โค่นนามว่าอินทรชิต

ทศกัณฐ์มีโอรสเกิดจากนางมณฑิเท ชื่อรณพักตร์ ได้ศึกษาศิลปวิทยาจากพระฤๅษีโคบุตร บำเพ็ญตบะ ภาวนามนต์มหากาลธกคืออยู่ถึง 7 ปี จึงได้ศร 3 เล่มจากพระผู้เป็นเจ้าทั้ง 3 ครั้งแล้วก็ไปรบกับพระอินทร์ ได้ชัยชนะพระอินทร์ และได้จักรแก้วของพระอินทร์กลับมาลงกา ทศกัณฐ์มีความยินดีจึงให้นาม รณพักตร์ว่า "อินทรชิต"

24. กำเนิดทรพา และทรพี

นนทกาลชาของพระอิศวรไปเกี่ยวนางฟ้าชื่อนางมาลี พระอิศวรกริ้ว จึงสาปให้ไปเกิดเป็นควายป่าชื่อ ทรพา และให้ภูมุตศกัณฐ์มาตายจึงจะพ้นสาป

นนทกาลลงมาเกิดเป็นควายทรพา มีควายตัวเมียเป็นเมียมากมาย ครั้นนางควายตัวโคออกถูกเป็นตัวยู ทรพาจะมาเสียเสมอ ต่อมานางควายนิดกาลาเริ่มทอง เกรงว่า

¹ศรพรหมาศของพระอิศวร ศรนาคบาทของพระพรหม ศรวิษณุปางณ์ของพระนารายณ์

ถ้าตลอดถูกเป็นคำผู้กึ่งถูกทราสังหารเลย นางจึงไปหลบตลอดถูกในถ้ำ ลูกนั้นเป็นควายผู้
เทวดาประจำถ้ำช่วยปกป้องให้ความปลอดภัยทุกเช้าค่ำ และให้ชื่อควายผู้ตัวนี้ว่า "ทรพี"

25. อภิเนกตศรต

ท้าวอชบาลจัดการอภิเนกตศรตกับสามนางคือ นางเกาสูริยา¹ นางไภยเกษี²
และนางสมุทราชา³ พระอุษิวสิษฐ์⁴ และสวามิตร⁵ เป็นผู้ประกอบพิธี ต่อมาท้าวอชบาล
สิ้นพระชนม์ ทศรตไคราชสมมติ วันหนึ่งพระอินทร์เจ็ดอุทศรตไปร่ายพู่ตักคันกับซึ่งรุกรานสวรรค์
นางไภยเกษีไปช่วย ไค้ไซ้แซนสอดแทนเพลารตของทศรตซึ่งหักในขณะรบ ทศรตตรัสประทาน—
พรไว้ว่า ถ้าต้องการอะไรจะประทานให้ทั้งประสงค้ ทศรตรบชนะพระอินทร์ให้รดแก้ว

26. เรื่องอุชีกไลโกฏ⁶

อุชีกไลโกฏไม่เคยรู้จักสตรีเพศเลย บำเพ็ญพรตอยู่ในป่าศาลวัน แคนเมืองพัทวิสัย
จนอำนาจตะแบกดำถึงกับทำให้ฝนแล้งเป็นเวลานานถึง 3 ปี ท้าวโรมพัคกัน⁷ ทราบเหตุ

¹เป็นชื่อนี้ของพระราม ในรามายณะชื่อ "เกาศัลยา"

²เป็นชื่อนี้ของพระพรต ในรามายณะชื่อ "ไภยเกษี"

³เป็นชื่อนี้ของพระลักษมณ์ และพระสัทรุก ในรามายณะชื่อ "สมิตรา"

^{4,5}เป็นราชบุโรหิตประจำราชตระกูลโยธย ในรามายณะชื่อ อุษิวสิษฐ์ และวิสวามิตร

⁶ในรามายณะบทที่ ของกัมบัน (Kamban) ชื่อ Kalaikōttu

⁷ในรามายณะ คือ ท้าวโลมบาท

จึงส่งพระธิดาชื่อนางอรุณวดี¹ ไปทำลาหยศบะ เมื่อฤกษ์ใกล้โกฎเสียบคบะแล้ว ฝนจึงตก นางอรุณวดีพาฤกษ์ใกล้โกฎเข้าเมืองพัทวิสัย พระฤกษ์เพ็ดคเพ็ดในกามรส แม้จะหวนระลึกถึงคำที่บิดาสั่งไว้ว่ามีโหดและตองสตรีแต่ก็มีอาจจะถอนตัวได้

ตอนที่ 2 เป็นตัวเรื่องที่ถูกกล่าวถึงพระรามตรงกับในรามายณะ เริ่มตั้งแต่ทศรถทำพิธีขอลูก และมีเรื่องเกร็ดต่าง ๆ บางเรื่องก็แตกต่างจากรามายณะบ้าง ลำดับเรื่องโดยย่อ ดังนี้คือ

1. ทศรถทำพิธีขอลูก

ท้าวทศรถนิมนต์ฤกษ์ทั้ง 4 คือ พระวชิษฐ์ สวามิตร วัชอัคคี² และภารทวาท มาเพื่อทำพิธีขอลูก ฤกษ์ทั้ง 4 แนะนำให้นิมนต์ฤกษ์ใกล้โกฎมาเป็นประธาน ฤกษ์ใกล้โกฎคิดเชิญนารายณ์วาทารจึงไปเฝ้าพระอิศวร เพื่อให้พระอิศวรสั่งให้พระนารายณ์วาทาร แล้วก็กลับมาตั้งพิธีอยู่เชิญพระนารายณ์และบริวาร ในขณะที่ทำพิธีเกิดเปลวควันพร้อมกับมีอสูรทูนถาคชวาทิพย์⁴ จำนวน 4 พัน กลิ่นหอมคลบถึงเกาะลังกา นางมณโฑหอมกลิ่นชวาทิพย์ จึงให้นางกานาสูร⁵ มาโฉบชวาทิพย์ไปไต่ครั้งนั้น เหลืออีก 3 พันครั้ง ทศรถแบ่งไหมเส้นทั้งสวนเสวย มเหสีทั้งสามเสวยชวาทิพย์แล้ว ท้าวทศรถก็ชวนไปประพาสป่า พบเหรั้นตฤต

¹ในรามายณะ คือ นางศานตา

²บุโรหิตแห่งราชตระกูลอโยธยา

³ในรามายณะ สุนันตระ นายสารถีเป็นผู้แนะนำ ทั้งนี้เพราะธรรมเนียมของอินเดีย เขาถือว่าตำแหน่งสารถีเป็นตำแหน่งสำคัญ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย (ดูในภาคอธิบายเรื่องนารายณ์สิบปาง)

⁴รามายณะ เป็นชาวป่ายาสของเราเหมือน หิเกยัคคีรวิราม ของมลายู

⁵รามายณะ ไม่มีเรื่องกานาสูรมาโฉบชวาทิพย์

เก็กรบกันขึ้น เหน็บศุภฤกษ์ทศรตมา

มเหสีทั้งสามประสูติโอรส 4 องค์คือ พระรามโอรสนางเกาสุริยา พระพรต
โอรสนางไทยเกษี พระลักษมณ์ และพระสัทรุก โอรสนางสมุทรเทวี เมื่อประสูติได้ 3 วัน
ก็ถึงงานสมโภช 4 กุมภาพันธ์

ฝ่ายนางมณฑิลาเมื่อได้เสวยข้าวทิพย์ครั้งนั้นที่นางกานาสูรโฉบไปให้แล้วก็ประสูติ
ธิดา ไทรทำนายว่าเป็นกาลกิดมีหน้าไปตึงน้ำเสีย ทศกัณฐ์จึงให้เอาธิดาไปสอมบแล้วลอบนำ
ไป ท้าวชนกเก็บได้ เอาไปเลี้ยงไว้ ต่อมาจึงนำเอานางไปฝังไว้เพื่อตนจะได้เจริญภูพานา
ได้สะดวก

2. สี่กุมารเรียนศิลปศาสตร์

วันหนึ่งขณะที่ 4 กุมารกำลังเล่นยิงกระสุนอยู่ พระรามเห็นนางค่อมกัจฉี¹ จึง
แกล้งลอบยิงหลังนางค่อม เป็นเหตุให้นางคิดอาฆาต ต่อมา 4 กุมารได้ออกเดินทางไปที่ศึกษา
ศิลปวิทยากับพระฤๅษีสหัสและสวามิตร ครั้นศึกษาจบ ได้อาวุธคือศรจากพระอาจารย์แล้วก็
ลากลับเมือง ท้าวไทยเกษขอพระพรตพระสัทรุกไปอยู่เมืองไทยเกษ

3. พระรามพระลักษมณ์ไปรابعานาสูรกับบริวาร

ทศกัณฐ์มีความอิจฉาพวกกัจฉี จึงสั่งให้นางกานาสูรพาบริวารไปรังควาญ พระวสินธุ์
สวามิตรต้องไปขอพระรามและพระลักษมณ์ ไปรابعานาสูรฤกษ์มา มาริศ และสวาหุทราภมา
แม่ตายก็ไปรบกับพระราม สวาหุทศาย มาริศหนีกลับลงกา

4. พระรามไต่ถามลิดา

ท้าวชนกให้ลูกหาธิดาซึ่งตนฝังไว้ แต่ไม่พบ ท้าวชนกลงมือไต่พื้นดินเองจนพบ
จึงให้ชื่อว่า "ลิดา" แล้วลอบนำกลับไปครองเมืองมิลิดา และให้ปาวประกาศให้กษัตริย์
ทั้งหลายมายกศรของพระอิศวร ชื่อมหาธนูโมลี² ถ้าใครยกได้ จะได้นางลิดาไปเป็นคู่ครอง

¹ "กัจฉี" มาจากคำ "กฤษี" แปลว่า "นางค่อม" ไม่ใช่ชื่อ รามายณะเรียกว่า
นางค่อม มันตรา เหตุการณ์ก่อนพระรามแกล้งยิงนางค่อม ไม่มีในรามายณะ

² พระอิศวรเคยใช้ปราบศรีปุรัม รามายณะที่มีพื้นถิ่นของเรา คือของเขาค่า Civan
เคยใช้ปราบ Tripuram

พระราม พระลักษมณ์ เสด็จไปในพิริศภัย พระรามเป็นผู้ยกธนูได้ ท้าวชนกเชือกพรธมมาร่วม พิธีอภิเษกพระรากับนางสีดา เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ทศรถพร้อมด้วยโอรสทั้งสี่¹ และนางสีดา ซึ่งเป็นพระสุณิสา เสด็จกลับอยุธยา

5. พระรามรบรามสูร²

ระหว่างเดินทางกลับอยุธยา พระรามพบรามสูร รามสูรทารบ แต่แพ้พระราม รามสูรเห็นพระรามเป็นพระนารายณ์อวตาร จึงขอประทานชีวิต และถวายศรของพระอิศวร³ พระรามผ่าศรนั้นไว้กับพระพิรุณ

ตอนที่ 3 ตรงกับความในโอชโยชยาภาคที่

1. เรื่องพาดิรบหรี เป็นเรื่องแทรก

ควายหรีคือยวัศรยตีทรพญูเป็นพ่อ ครั้นโตเท่าพ่อแล้วก็ทำพอมารบ ไคมา พอตาย แล้วเกิดกำเริบเที่ยวหาใครต่อใครรบ จนถูกพระอิศวรสาปให้ถูกพาดิฆ่าตายแล้ว ไปเกิดเป็นลูกพระยาชวร ชื่อมังกรกรรณ และถูกศรพระรามตาย

หรีทำพาดิรบ ไคเข้าไปรบกันในถ้ำ สุครีพเข้าใจผิดคิดว่าพาดิตายจึงปิดปากถ้ำ ครั้นพาดิออกมาได้ก็เข้าใจว่าสุครีพแกล้งจึงขับออกจากเมือง ฝ่ายหรีซึ่งถูกพาดิฆ่า ได้ไป เกิดเป็นมังกรกรรณตามคำสาปของพระอิศวร

¹รามายณะมีการอภิเษกสมรสทั้งสี่คู่ แต่ในรามเกียรติ์มีแต่พระรากับสีดาเท่านั้น พระอนุชาท้งสามเพียงแตรวมพิธี

²รามายณะว่า พระรามรบปรศุราม

³ครั้นพระอิศวรประทานแก่ตรีเมณฑุเป็นอัยกาของรามสูร และเป็นสมบัติตกมาถึง รามสูร ต่อมาพระรามทรงไขศรนี้ฆ่าพระยาชวร

2. พระรามถูกเนรเทศ

ทศรถเตรียมพิธีราชาภิเษกพระราม¹ นางค่อมกัจฉีได้ทราบข่าว จึงไปยุนาง ไกยเกษีให้ขอราชสมบัติให้พระพรต และให้เนรเทศพระราม เพราะนางต้องการแค้นที่ พระรามเคยแกล้งยิงตน² ไกยเกษีเห็นชอบด้วย จึงไปทูลขอพร 2 ประการคั่งกล่าว ทศรถ จำเป็นต้องให้เพราะได้เคยคร่ำครวญพรนางไว้ตั้งแต่ครั้งที่พระองค์ไปช่วยพระอินทร์ปราบ ภูเขาทนต์ยักษ์ ควยเหตุนี้พระรามจึงต้องออกไปอยู่น่าเป็นเวลา 14 ปี โดยมีพระลักษมณ์ และ นางสีดาขอติดตามไปควย เมื่อสามกษัตริย์จากเมือง ท้าวทศรถทรงเสร์วาท และกัรวานาง ไกยเกษี ถึงกับคร่ำครวญนางและพระพรตถวายพระเพลิง หลังจากนั้นทศรถก็สิ้นพระชนม์

พระราม พระลักษมณ์ และนางสีดา เสด็จทางไปถึงแม่น้ำสะโตง พบพรานกฤษณ์ กฤษณ์³ เขาสวามิภักดิ์และนำเสด็จข้ามแม่น้ำสะโตง ไปพบฤๅษีภารทวาร เสด็จทางต่อไปพบ พระสระงังคฤษี แล้วไปบำเพ็ญพรตอยู่บนเขาสัตกฏ

3. พระพรต พระสัตรีรุก ออกตามพระราม

พระพรต พระสัตรีรุก ซึ่งอยู่เมืองไถยเกษทราบข่าวท้าวทศรถสิ้นพระชนม์ จึงเสด็จ กลับอยุธยา ครั้นถึงเมืองทราบเรื่องพระรามถูกเนรเทศ พระพรตกัรวานางไถยเกษีมาก ไม่ ยอมรับราชสมบัติ ทั้งพระพรต และพระสัตรีรุก ผนวชเตรียมไปรับพระรามกลับมาครองราชย์ นางไถยเกษีขอติดตาม⁴ ไปดูแก่โทบควย พระพรต พระสัตรีรุก และสองชนนี คือนางเกาสุริยา

¹ในรามายณะ ไม่ใช่พิธีราชาภิเษก แต่เป็นพิธีอภิเษกพระรามเป็นยุพราชเท่านั้น รามายณะทมิฬมีความตรงกับของเรา

²ไม่มีในรามายณะवादมีกั แต่มีในรามายณะทมิฬ และทิกยัตศรীরาม ของมลายู

³ในรามายณะ กฤษณ์ไม่ได้ติดตามพระรามจนข้ามแม่น้ำคงคา

⁴ในรามายณะ นางไถยเกษี ไม่ได้ติดตามไปควย รามายณะทมิฬมีเหมือนของเรา

และนางไถยเกษี เดินทางถึงอาศรมฤๅษีวิษณุ และสวามิตร ได้เชิญฤๅษีทั้งสองไปด้วย ครั้นถึง
 ลำน้ำสะโศก พบฤๅษี เกิดปะทะพลังกันขึ้น ครั้นฤๅษีทราบความประสงค์ ฤๅษีก็เป็นผู้นำทางไป
 ใ้พระราม พระพรตทรงวิงวอนพระรามให้กลับไปครองเมือง แม้พระอาจารย์ทั้งสองจะ
 ช่วยอ้อนวอนก็ไม่สำเร็จ พระพรตจำต้องขอประหานครลงพระบาทไปแทนพระองค์ แล้วเดิน-
 ทางกลับอยุธยา ตัวพระพรตเองไม่ยอมเข้าเมือง ให้สร้างประจันตคามที่ชายแดนอยุธยา
 แล้วประทับอยู่ ณ ที่นั้น เพื่อคอยพระรามเสด็จกลับเมือง

ตอนที่ 4 ทรงกัมความใน อารัณยกาศ

1. พระรามรบพิราพ¹

พระรามเดินป่าต่อไป พบท้าวสุทัศน์ และนางศุภไช ครั้นถึงแม่น้ำอมฤต เทพารักษ์
 ก็เนรมิตเรือถวาย พระรามเดินทางเข้าสวนพิราพซึ่งเต็มไปด้วยคนพวาทอง (มะม่วงทอง)²
 พระรามชมสวน บริวารพิราพรบกับพระลักษมณ์ พิราพลักสีดา พระรามฆ่าพิราพ

พระรามพบนางเสาวรี แล้วเสด็จไปดื่มน้ำป่า ได้ไปเฝ้าพระอรชคฤๅษี พระฤๅ
 ษีถวายเกราะแก้ว พระอินทร์เนรมิตอาศรมถวาย

2. พระลักษมณ์รบกุมภกาศ

กุมภกาศบำเพ็ญตบะเพื่อขออาวุธจากพระพรหม ครั้นพระพรหมโยนพระขรรค์ลง
 มาให้ กุมภกาศกลับไม่เอาเพราะต้องการจะให้พระพรหมส่งให้ถึงมือ จึงบำเพ็ญตบะต่อไป
 ฝ่ายพระลักษมณ์มาเที่ยวเก็บผลไม้ พบพระขรรค์ตกอยู่จึงเก็บขึ้นมากัดแวง แสงไปเข้าคา
 กุมภกาศ เกิดรบกัน พระลักษมณ์ฆ่ากุมภกาศ

¹ เป็นอสูรเพนพุกอยู่เชิงเขาอัสถรรณ พระอิศวรเอากำดั่งพระสมุทรและพระเพลิง
 แบ่งประทาน และทรงกำหนดเขตป่าให้อยู่ หากสัตว์พละเข้ามาในบริเวณนั้นก็ให้จับกินได้ พิราพ
 มีส่วนไว้สำหรับเที่ยวเล่น

² ตอนพระรามเข้าสวนพิราพนี้ มีเรื่องพิราพปลุกคนพวาทอง แต่ในรามายณะไม่มี
 เข้าใจว่าผู้แต่งคงมาเพิ่มเติมขึ้นเอง

3. นางสามะนักขาเกี่ยวกับพระราม

ทศกัณฐ์เสด็จประพาสป่าให้วิหังหาสามีนางสามะนักขาอยู่เฝ้าเมือง จิวหา แลเดินปิดเมือง เพราะทงวงไม้ไผ่ ทศกัณฐ์กลับมาไม่ทราบว่ามีวิหังหาไม้ปิดเมือง เห็น บ้านเมืองมีคิมิต คิดว่าศัตรูปิดเมืองจึงขวางจักรไปถูกคลื่นซาด จิวหาถึงแก่ความตาย นับแต่นั้นนางสามะนักขาก็เสียใจ ออกเที่ยวป่า พบพระรามก็หลงรัก จึงแปลงกายเป็นนางมุนษย์¹ เข้าเฝ้าพวพระราม ครั้นพระรามปฏิเสฐ นางก็เข้าทูลกับนางสีดา พระลักษณณ์จึงตัดสิน มือ นางเสีย

4. ทศกัณฐ์รักสีดา

เมื่อนางสามะนักขาถูกพระลักษณณ์ ตัดสิน มือ แล้วก็กลับไปฟ้องพี่ชายคือ พระยาขร พระยาขรยกทัพมารบ ถูกพระรามฆ่าด้วยศรของรามสูรที่ฝากพระพิรุณไว้ พระยาขรยกทัพ มารบก็ถูกพระรามฆ่า ตริเสียรอดรบก็ตายอีกเช่นกัน สามะนักขาจึงหนีกลับลงกาไปฟ้อง ทศกัณฐ์ พร้อมทั้งขมโฉมสีดา จนกระทั่งทศกัณฐ์หลงใจคิดอุบายลักนางสีดา โดยใช้ให้มารีศ แปลงเป็นกวางทองไปล่อนางสีดา ฝ่ายทศกัณฐ์ก็แอบอยู่ใกล้ ๆ อาศรมคอยดูที เมื่อพระราม ชักอ่อนนอนไม่ได้ก็ออกไปตามจับกวาง กวางแปลงถูกยิงและแสรงทำเป็นเสียงพระรามร้อง เรียกพระลักษณณ์ นางสีดาจึงบังคับให้พระลักษณณ์ออกไปช่วย ทศกัณฐ์สบโอกาสจึงแปลงเป็น ฤๅษีเข้าไปให้พรสีดา พร้อมทั้งสรรเสริญทศกัณฐ์² เกลี่ยกล่อมให้นางนิยमतศกัณฐ์ แต่นางสีดา หายินดีไม่ ฤๅษีปลอมจึงกลับร่างเป็นทศกัณฐ์รูมสีดาเหาะไป

ขณะที่ทศกัณฐ์พานางสีดาเหาะไปนั้น ได้พบกับสาคู สาคูเข้าขัดขวาง และถูก ทศกัณฐ์ถูดอกแหวนสีดาขวางปีกหัก นางสีดาผ่านไปพบพระยาขรของ ไคขอให้ช่วยทูลพระราม และได้เบียดสังโฆฝากวานรไว้ถวายพระรามด้วย

¹ตรงกับทิกะยัตตีรรม ของมลายู และรามายณะทมิฬ แต่ไม่ตรงกับรามายณะवादมีก

²ในรามายณะ ราพณ์บอกว่าตนเองเป็นเจ้าลงกา ทันทีที่นางสีดาถาม ในรามเกียรติ์ ฟ้องกับทิกะยัตตีรรม ของมลายู และรามายณะทมิฬ กล่าวคือทศกัณฐ์มิได้เปิดเผยทันที

ทศกัณฐ์พานางสีดาไปไว้ในอุทยานกรุงลงกา ฝ่ายพระรามกลับจากตามกวางไม่พบสีดา และได้ทราบข่าวจากพระอินทร์ จึงออกตามนางจนมาพบสหาย สหายอุบายแหวนและเล่าความให้พระรามทรงทราบ แล้วยิ่งสนใจ พระรามจัดการเผาทัพสหาย แล้วยกศิกคามต่อไป ได้พบกุมพล นางอัชมุขี และไปถึงปากถ้ำซึ่งเป็นที่อยู่ของหนุมาน และสุครีพ

ตอนที่ 5 ตรงกับความในกนิชกนิชากราคคือพระรามได้พันธมิตรช่วยติดตามหาสีดา

1. พระรามช่วยสุครีพปราบพาลี

พระรามพบหนุมาน หนุมานพาสุครีพมาเฝ้า¹ ทำสัญญาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คือพระรามจะช่วยสุครีพปราบพาลี และสุครีพจะช่วยพระรามตามสีดา

เมื่อพระรามแสดงศรมาพาลีแล้ว องคค ชมพูนพทนต์เข้าถวายตัว หลังจากปลงศพพาลีแล้ว พระรามก็เสด็จเข้าชัชชกิน แต่งตั้งสุครีพให้ครองเมือง แล้วพระรามก็เสด็จออกจากเมือง เดินทางไปจนถึงเขาคันธมาทน์ ระหว่างทางได้ทราบข่าวสีดาจากกุงทอง และได้ไปของสีดาจากวานร²

2. หนุมานพาท้าวมหาชมพูมาเฝ้าพระราม

เมื่อพระรามเสด็จถึงเขาคันธมาทน์ ได้พักคอยกองทัพของสุครีพอยู่ สุครีพยังไม่มา พระลักษมณ์ จึงเสด็จไปเร่งพลที่ชัชชกิน สุครีพกับหนุมานไปเฝ้าพระราม สุครีพพูดถึงท้าวมหาชมพูว่าเป็นผู้มีฤทธิ์ พระรามจึงให้หนุมานกับสุครีพถือสารไปเชิญชวนท้าวมหาชมพูเป็นมิตร ท้าวมหาชมพูไม่เชื่อว่าเป็นสารของพระนารายณ์จึงไม่ยอมอ่อนน้อม หนุมานจึงสะกดให้หลับ แล้วพามาถวายพระราม ท้าวมหาชมพูจึงยอมสวามิภักดิ์ ฝ่ายนางแก้วอุครเมียท้าวมหาชมพูได้ส่งนิลพัทไปสืบข่าว นิลพัทมาถึงก็กลับเข้าสวามิภักดิ์อีก

¹ในรามายณะ หนุมานพาพระราม พระลักษมณ์ ไปพบสุครีพ

²ในรามายณะ สุครีพเป็นผู้ถวาย

3. เตรียมพล และเดินทัพ

สุครีพเกณฑ์พลเมืองชัชชิน ท้าวมหาชมพูเกณฑ์พลเมืองชมพู¹ นิลพัทยกทัพไป
บรรจบทัพสุครีพ ทหารสิบแปดมงกุฎ² และประคนธรรพ์เข้าเฝ้าพระราม เมื่อพระราม
ได้รับพลเป็นกำลังพอที่จะออกติดตามนางสีดาได้ ก็ไ้ส่งทหารถึงออกติดตามคนหานางสีดา
กองทัพเมืองชัชชิน มีหนุมานและองคตเป็นหัวหน้า ส่วนทัพเมืองชมพูนั้นให้ชมพูพานกับนิลพัทธ์
เป็นหัวหน้า

หนุมาน องคต ชมพูพาน ได้รับคำสั่งให้ไปลงกา พระรามทรงมอบขำมรงค์
กับสไปให้หนุมานนำไปถวายสีดา พร้อมทั้งแจ้งข่าวความทุกข์ของพระองค์ให้นางทราบด้วย
วานรทั้ง 3 นายเดินทางถึงสระของยักษ์ปักหลั่น องค์กรกับยักษ์ปักหลั่น แล้ว
เดินทางต่อไปถึงเมืองมายัน พบนางบุษมาลี นางบอกทิศทางไปลงกาให้ ต่อจากนั้นได้พบ
นางสุวรรณมาลี นางบอกให้ข้ามมหาสมุทรและแนะนำให้ไปตามพระฤๅษณ์ฤๅษณ์ หนุมานพาไพร่พล
ข้ามมหาสมุทรไปได้ แล้วเข้าพบฤๅษณ์ฤๅษณ์ พระฤๅษณ์บอกให้ไปยังเขาเหมติรันซึ่งเป็นท่าข้ามไป
ลงกา

ครั้นหนุมานและไพร่พลไปถึงเขาเหมติรันได้พบกับพระยาสัมพาที ซึ่งเป็นพี่ของสควา
สัมพาทีให้ 3 วานรขึ้นนั่งบนหลังแล้วพาบินไปถึงเขาคันธสิงขร ก็ให้ดูเกาะลงกา ว่ามีเขา
นิลกาลาเป็นหลักอยู่กลางเมือง เมื่อวานรเหล่านั้นจำกรุงลงกาได้แล้วสัมพาทีก็พากลับมายัง
เขาเหมติรัน หนุมานใคร่ครวญดูว่าไม่อาจพากันไปลงกาได้ทั้งหมด จึงบอกแก่ชมพูพานและ
องคตว่าตนจะไปลงกาคนเดียว ว่าแล้วก็เหาะจากเขาเหมติรันไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ทหารเมืองชมพูเป็นลิง ไม่ใช่หม้อย่างในรามายณะ

²เสนาวานร 18 คน ที่อวตารมาจากเทวดาต่าง ๆ มีสีกายตามเทวดาองค์เดิม
ดูรายละเอียดในสมญาภิธานรามเกียรติ์

ตอนที่ 6 ตรงกับความในสุนทรภาคติ ว่าด้วยเหตุการณ์เกี่ยวกับตัวทูลมาน ตอน

เดินทางไปถวายแหวน

ก่อนที่ทูลมานจะถึงลงกาได้รบกับนางผีเสื้อสมุทร และนางผีเสื้อสมุทรแล้วไปหาพระนารทฤๅษี ทูลมานลงก็พระนารทฤๅษีจนถูกพระฤๅษีทำโทษ¹ ทูลมานต้องยอมจำนน ครั้นถึงลงกาต้องรบกับยักษ์เสื้อเมืองลงกา แล้วเข้าไปคนตามปราสาทต่าง ๆ ไม่พบสีดา ทูลมานจึงเข้าไปในสวนเห็นนางสีดา แต่ทูลมานยังมีใจเข้าเฝ้า โศกแปลงกายเป็นลิงน้อยแอบคอยดูที่อยู่ก่อน

ฝ่ายทศกัณฐ์คิดถึงสีดา จึงเสด็จลงมาเยี่ยมสีดา แต่นางไม่ยินยอมด้วยทั้งยังคิดว่าทศกัณฐ์พาลโกรธพวกนางยักษ์แล้วเสด็จขึ้น นางยักษ์เหล่านั้นจึงพากันมากล่าวปรึกษาสีดานางสีดาเสียใจ เตรียมจะผูกคอตาย ทูลมานจึงเข้าแก้ไว้ และทูลข่าวพระรามพร้อมทั้งถวายแหวน²

เมื่อทูลมานถวายแหวนแล้วก็ทำลายสวน สหัสกุมาร โอรสทศกัณฐ์ออกรบ สหัสกุมารตาย อินทรชิตโอรสทศกัณฐ์ออกรบ ทูลมานแสร้งทำแพ ถูกจับ ทศกัณฐ์สั่งประหารด้วยวิธีต่าง ๆ ทูลมานไม่ตาย ทูลมานขอให้เฝ้า ทศกัณฐ์เสียรู้ จุดไฟเผาทูลมาน ทูลมานจึงเผลอลงกาจนหมดสิ้น แล้วไฟที่ปลายหางของต้นไม้ดับ ต้องไปหาพระนารทฤๅษีให้แนะวิธีดับไฟ แล้วเดินทางกลับ

ทศกัณฐ์ขอให้เวทคาสร้างลงกาใหม่³ ทูลมานมาถึงเขาเหมศิรินทร์ พาไพร่พลกลับไปทูลรายงานพระราม ทูลมานถูกกริ้วที่ทำเกินเหตุ แต่ก็ได้รับประทานอภัย และได้รับรางวัลคือฉาบอบสร่ง

¹ไม่มีในรามายณะ

²แหวนของสีดาที่ทศกัณฐ์ ถอดขว้างสศายุ สศายุเก็บไว้ให้พระราม พระรามให้ทูลมานเอาแหวนนั้นไปถวายสีดา พร้อมทั้งทรงบอกความลับแก่ทูลมานว่าเคยสบตากับนางในคราวไปยกศร เมื่อนางไม่เชื่อว่าทูลมานเป็นทูตของพระราม จะได้เล่าความเรื่องนี้ให้ฟัง แต่ในรามายณะ แหวนที่ทูลมานนำไปถวายนั้นเป็นแหวนของพระราม และพระรามมิได้บอกความลับอย่างในรามเกียรติ์ของเราเลย

³ในรามายณะ ไม่มีเรื่องสร้างเมืองใหม่

ตอนที่ 7

ตอนนี้ความสนใจใหญ่เป็นเรื่องการสงครามระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์ หรือถ้าจะเรียกตามภาษาจีนก็ว่าเป็นเรื่องการสงครามระหว่างฝ่ายพลับพลา กับฝ่ายลงกา มีความยาวมากกว่าตอนใด ๆ รวมเกียรติตอนนี้เทียบได้กับรามายณะภาคที่ 6 คือ ยุทธกาลณ์ มีความโดยย่อดังนี้คือ

1. พิเภกถูกขับ

เมื่อพระรามได้ทราบข่าวศึกจากหนุมานแล้ว ก็ให้เคลื่อนทัพไปตั้งอยู่ริมทะเล ณ เขาคันธมาถา

ทางฝ่ายลงกา ทศกัณฐ์ฝันร้าย พิเภกทำนายแล้วเสนอแนะให้แก่ไข่ช่วยการคืนสติทำให้พระรามเสีย ทศกัณฐ์ไม่ยอมทำตาม ซ้ำยังโกรธพิเภกถึงกับริบสมบัติ แล้วขับออกจากเมือง พิเภกจำต้องออกจากเมืองไปเพียงผู้เดียว และได้เข้าไปสวามิภักดิ์คือพระราม พระรามทรงรับพิเภกไว้โดยให้ทำพิธีถอนน้ำก่อน หลังจากนั้นพิเภกกับสุครีพก็สาบานเป็นเพื่อนกัน พระรามทรงปรึกษาพิเภกถึงวิธีการที่จะเข้าตีลงกา พิเภกขออุกกำลังทหารของพระรามก่อนเพื่อจะได้ทูลแนะนำใ้ถูกต้อง พระรามจึงตรัสสั่งให้ทหารวานรทั้งหลายแสดงอิทธิฤทธิ์ให้พิเภกดู

2. การสืบข่าวศึก

ทศกัณฐ์ได้ยินเสียงทหารพระรามจึงใช้ให้สุกรสารไปสืบข่าว สุกรสาร¹ ปลอมเป็นเหยี่ยวบินไป พอถึงกองทัพปลอมเป็นวานรลอบปนเข้าไป แต่พิเภกได้บอกความจริงให้พระรามทราบ สุกรสารจึงถูกจับลงอาญาสักหน้าแล้วปล่อยไปหาทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์เห็นสุกรสารทำการไม่สำเร็จ จึงปลอมเป็นโยคีเข้าไปเกลี้ยกล่อมให้พระรามแหลงใจพิเภก และสุครีพ ครั้นพิเภกจะกราบทูลความจริงแก่พระรามก็พูดไม่ได้ เพราะถูกทศกัณฐ์ผูกจิตไว้ ส่วนพวกทหารพระรามต่างก็แสดงความโกรธเคืองโยคีปลอมเป็นอันมาก โยคีปลอมเห็นดังนั้นจึงรีบลากลับ

¹ในรามายณะ เป็น 2 ตัว คือ สุคะ กับ สารณ

3. เบญจกายแปลง (นางลอย)

ทศกัณฐ์ทำการไม่สำเร็จ จึงคิดอุบายใหม่ ให้นำเบญจกาย ชิกาพิเภกนิรมิตกายเป็น
สีดา แสร้งทำตายลอยน้ำไปเพื่อลวงพระรามให้เลิกทัพกลับ

ครั้นพระรามลงสรอง แดเห็นเบญจกายลอยน้ำมา เขาพระหทัยว่าเป็นสีดา จึงคว่ำ-
กรวญจนถึงกับสลบไป หนุมานขอพิสูจน์ด้วยการเอาศพรวางบนกองไฟ เบญจกายทนร้อนไม่ได้
ก็หนีหนุมานตามจับมาได้ พระรามสั่งให้สอบสวนและปรึกษาโทษ พิเภกทูลให้ประหารชีวิต
แต่พระรามให้อภัย และให้หนุมานพาไปส่ง หนุมานจึงได้นางเบญจกายเป็นเมียในโอกาสนั้น

4. จองถนน

พระรามปรึกษาข้าราชการบริพารถึงการศึก ชามพูนวราษทูลแนะนำให้จองถนน พระราม
จึงสั่งให้หนุมานกับนิลพัทไปช่วยกันจองถนน แต่ทั้งสองเกิดไปก่อเหตุวิวาทกันขึ้น พระรามจึงสั่ง
นิลพัทไปรักษาเมืองชัชชิน และคอยส่งเสบียง ส่วนหนุมานนั้นให้จองถนนให้เสร็จใน 7 วัน
หนุมานได้นิลราชเป็นผู้ช่วยรับหินโยนลงในทะเล

ขณะที่ฝ่ายพระรามจองถนนนั้น ทศกัณฐ์ทราบความจึงใช้ให้นางสุพรรณมัจจา
ผู้เป็นลูกพาฝูงปลาไปแอบดักเอาหินไปทิ้งเสีย แต่หนุมานจับได้และได้นางเป็นเมีย นาง
สุพรรณมัจจาเลยกลายเป็นผู้ช่วยหนุมานจองถนน ครั้นเสร็จเรียบร้อยนางก็ไปสารอภุคร์ ชื่อ
มัจจานุ ทิ้งไว้ที่หาดทราย ต่อมาไมยราพเจ้ากรุงบาดาลมาพบเข้าได้นำไปเลี้ยงไว้ในฐานะ
บุตรบุญธรรม

5. พระรามตั้งทัพ

ครั้นการจองถนนเสร็จเรียบร้อยพระรามก็ให้พิเภกหาฤกษ์เคลื่อนขบวนทัพ โดยมี
ไชยยามพวานเป็นผู้เชิญธงชัยนำทัพ พระอินทร์ให้พระมาตุลีนำรถแก้วลงมาถวาย

ฝ่ายทศกัณฐ์ทราบว่าพระรามยกทัพข้ามฟากมา ก็ให้ภานุราชไปนิรมิตป่าซึ่งเหมาะ
จะเป็นที่ตั้งทัพต่อพระราม แล้วภานุราชเองแทรกลงไปอยู่ที่โคแผ่นดินเพื่อคอยดลิกแผ่นดินเมื่อ
กองทัพพระรามหลง เข้ามายังอยู่ในบริเวณนั้น

พระรามใช้ประคนธรรพ์ให้ไปเลือกชัยภูมิสำหรับตั้งฐานทัพ ประคนธรรพ์ไม่
อุบายจึงเลือกเอาทำเลที่ภานุราชนิรมิตไว้ แต่พระรามยังรอบคอบจึงให้หนุมานไปดูลาดเอาอีก

คราวนี้หนุมานได้พบความจริง และไคมาภาณุราช

พิเภกพูดแนะนำพระรามให้ตั้งทัพอยู่ที่เขามรกต¹ แต่มีกุมภานุรักษ์เขาหนุมานอยู่
หนุมานเป็นผู้ไปมากุมภานุรักษ์ แล้วพระรามก็ตั้งทัพอยู่ที่นั่น

6. องค์สื่อสาร

พระรามส่งองค์ไปสื่อสาร เพื่อเจรจากันโดยคืบตามประเพณีก่อน เมื่อองค์ไปถึง
ทศกัณฐ์ไม่ยอมให้เข้าเมือง ไล่ออกอุบายให้องค์เสียราชการ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ องค์ทั้ง
ประตูเมืองตรงเข้าไปถึงตัวทศกัณฐ์ และไม่ยอมไหวทศกัณฐ์ก่อน องค์มวนหางของตนเป็น
แท่นนั่ง เสมอทศกัณฐ์ แล้วอ่านสารของพระรามให้ฟัง ทศกัณฐ์โกรธสั่งให้เสนาจับองค์
องค์ศมา 4 เสนาตายแล้วกลับมาเฝ้าพระราม พระรามคร่ำครวญว่าองค์ทำหน้าที่ทุกโคก

7. สุครีพหัตถ์จักร

ทศกัณฐ์ยกฉัตรแก้วขึ้นบังดวงอาทิตย์ทำให้มืดมน ทางฝ่ายพระรามมองไม่เห็น
แต่ฝ่ายลงกาสามารถมองเห็นฝ่ายพระรามได้ ฉัตรแก้วนี้เป็นฉัตรวิเศษเป็นของท้าวธาดาพรหม
และตกทอดมาถึงทศกัณฐ์ เมื่อทศกัณฐ์ทำพิธียกฉัตรแล้วก็ชวนนางมณโฑ และสนมกำนัลขึ้นไปอยู่
บนฉัตร เพื่อดูกองทัพพระราม

พวกทหารพระรามพากันตกใจที่มองไม่เห็นแสงอาทิตย์ พิเภกเป็นผู้กราบทูลให้
พระรามทราบถึงสาเหตุ และส่งพลวานรไปหัตถ์จักร สุครีพขึ้นอาสาไปหัตถ์จักร สุครีพได้เข้า
หัตถ์จักร และรบกับทศกัณฐ์ ชนะทศกัณฐ์แล้วแย่งมงกุฎของทศกัณฐ์มาถวายพระราม

8. ไมยราพสะกดทัพ

เปาวนาสูรแนะนำให้ทศกัณฐ์ชวนไมยราพมาช่วยรบ ทศกัณฐ์ชวนวิทวัสวาน์
ไปตามไมยราพมาพบ ไมยราพรับคำจะช่วยทำศึก มารดาของไมยราพคัดค้าน แต่ไมยราพ
ก็ไม่ยอมเชื่อ ไมยราพได้ทำพิธีทำยาสำหรับเป่าให้หลับ ก่อนที่จะขึ้นไปสะกดทัพนั้นได้ฝันร้าย
ครันโหรทำนายฝันแล้ว ไมยราพก็ส่งซังนางพิรากวนกับไวยวิก ซึ่งโหรทำนายว่าเป็นผู้มี
ดวงชาตาดีจะได้ครองบาดาล

¹ในรามายณะ ชื่อเขา "สุเวด"

ฝ่ายพระรามก็ทรงพระสุบิน ครั้นพิเภกถวายคำทำนายว่า ไมยราพจะมาสะกดทัพ แล้วลักเอาตัวพระรามไป จึงใคร่เตรียมกันป้องกันอย่างแข็งขัน หนุมานมีกายใหญ่โตลมหอม กองทัพ และอาปากอมพลับพลาของพระรามไว้

ไมยราพแปลงเป็นลิง เข้าไปกุสาดเลาแล้วก็ขึ้นไปแกว่งกลองแกว่งอยู่บนเขาไศลาส พวกพลวานรสำคัญว่าดาวประกายพุดกษัตริย์คงเป็น เวลาจวนสว่างซึ่งเป็นเวลาหมดเคราะห์ ของพระรามแล้วจึงพากันหลับหมด ไมยราพก็รีบเป่ายาสะกดให้กองทัพหลับสนิท หนุมาน ก็หลับเช่นกัน ไมยราพเข้าขโมยพระรามไปขังไว้ในกรงเหล็กเมืองบาดาล

9. ศึกไมยราพ

เมื่อกองทัพพระรามตื่นขึ้น ทราบความว่าพระรามหายไป พิเภกให้หนุมานตามไป ช่วยพระราม

หนุมานลงไปทำลายคานตาง ๆ ก่อนที่จะเข้าสู่เมืองบาดาล และได้เกิดรบกับ มัจฉานุผู้รักษาคาน ภายหลังจึงทราบว่ามัจฉานุเป็นลูก หนุมานได้พบนางพิรากวน และได้ คบคิดกับนางพิรากวนออกอุบายหาทางเข้าไปยังที่ซึ่งพระรามได้ หนุมานสะกดพวกยามให้หลับ พาพระรามออกจากที่ขัง แล้วกลับไปสังหารไมยราพ และตั้งไววิกครองเมือง โดยมีมัจฉานุ เป็นอุปราช ครั้นเสร็จธุระแล้วก็กลับมาพาพระรามกลับไปกองทัพ พอพระรามฟื้นขึ้นมา ก็ ประทานแหวนแก่หนุมานเป็นการบำเพ็ญใจความชอบ

ต่อจากนี้ไปจึงเริ่มศึกลงกาแท้ ๆ ซึ่งประกอบด้วยศึกใหญ่ ๆ หลายครั้ง อาชญนนโย ไคคังนี่คือ

10. ศึกลงกา

10.1 ศึกกุมภกรรณ¹ เมื่อกุมภกรรณยกทัพออกรบ พิเภกไคออกไปเจรจาเพื่อ ให้เลิกรบ เพราะเชื่อว่ากุมภกรรณเป็นผูที่มีศีลสัตย์ แต่กุมภกรรณถือคำสั่งทศกัณฐ์เป็นใหญ่ เมื่อพิเภกเจรจาไม่สำเร็จ สตรีจึงออกรบ ถูกกุมภกรรณจับหนีบรักไว้ไป หนุมานตามไปช่วย

¹ ในรามายณะ ไม่มีเรื่องกุมภกรรณตกน้ำ และพิชิตบหอกโมกษศักดิ์

จึงหนีมาได้ กุมภกรรณยกทัพตามมาโคจรกับพระลักษณ และพุ่งหอกโมกษศักดิ์ถูกพระลักษณ แตะได้ กุมภกรรณกลับไปทศน้ำเพื่อไม่ให้กองทัพพระรามมีน้ำใช้ หนุมานตามไปรบ กุมภกรรณจึงมีอาจทศน้ำได้สำเร็จ หลังจากนั้นได้ยกทัพออกมาอีก และถูกพระรามฆ่า

10.2 ศึกอินทรีต ครั้งที่ 1 อินทรีตรบกับพระลักษณ ถูกศรพลาญวาศของพระลักษณ แล้วกลับเข้าเมือง

10.3 มังกรกรรณชัศดาทัพ อินทรีตทำพิธีชูปศรนาคบาศ มังกรกรรณจึงออกชัศดาทัพ แต่ตายด้วยศรพระราม วิรุณมุขออกชัศดาทัพแทน

10.4 ศึกอินทรีต ครั้งที่ 2 อินทรีตทำพิธีไม่สำเร็จเพราะถูกขามพวยราชไปรบกวน จึงยกทัพมาหนุมนวิรุณมุข พระลักษณจับวิรุณมุขได้แล้วปล่อยไป วิรุณมุขปลอมเป็นอินทรีต อินทรีตแฉง เมฆแดงศรนาคบาศมีศพระลักษณ และสิงไว้ พระรามเรียกพญากฤตมาจิกนาค

10.5 ศึกอินทรีต ครั้งที่ 3 อินทรีตทำพิธีชูปศรพธมาศร กัมปันจึงออกไปชัศดาทัพ แต่ถูกหนุมานฆ่าตาย อินทรีตชูปศรไม่สำเร็จเพราะได้ข่าวกัมปันตาย จึงออกรบแดงศรพธมาศรถูกพระลักษณ และรพีผลสลบหมด เหลือแต่หนุมาน ศึกอินทรีตครั้งนี้อินทรีตแปลงเป็นพระอินทรีช้างเอราวัณมา หนุมานตรง เขาหักคอช้างเอราวัณล้มหมดกำลังถึงแก่สลบไป พระรามออกสนามรบ พอหนุมานฟื้นขึ้นก็ให้ไปเอายาที่เขาสรรพยา หนุมานชอนภูเขามาตั้งไว้เห็นอคม พอพระลักษณ และไพร่พลโคกกลิ่นยา ก็ฟื้น

10.6 สุขาจารย์ปลอมเป็นสีดา ทศกัณฐ์กับอินทรีตให้สุขาจารย์ปลอมเป็นสีดา เอาตัวมาตัดหัวให้พระรามดูที่กลางสนามรบ แต่พิเภกทูลพระรามว่าไม่ใช่สีดาตัวจริง

10.7 ศึกอินทรีต ครั้งที่ 4 อินทรีตตั้งพิธีกุมภนิยาชูปศรสามเล่ม พระลักษณไปล้างพิธีได้ แล้วรบกันจนหมดศร อินทรีตหนีเข้าเมืองแล้วออกมารบอีกโดยแฝงอยู่ในท้องฟ้า ในที่สุดถูกศรพธมาศรของพระลักษณ ²

¹ เรื่องนี้ไม่มีในรามายณะ

² ในรามายณะ อินทรีตถูกศร เอนทราศรของพระลักษณ

10.8 ศึกทศกัณฐ์ ครั้งที่ 1 ทศกัณฐ์เสียใจที่อินทรชิตตาย จึงยกออกรบเอง มีสิบริด (ลูกของทศกัณฐ์ 10 องค์) ช่วยควย ศึกครั้งนี้เป็นศึกใหญ่ สิบริดตาย ครั้งแรก ตาย 4 องค์ ต่อมาตายอีก 6 องค์ เมื่อสิบริดตายหมด ทศกัณฐ์ได้ประอาวุธกับพระราม แล้วถอยทัพกลับลงกา

10.9 พระญาติวงศ์ และสัมพันธมิตรของทศกัณฐ์มาช่วยรบ พวกเหล่านี้ได้แก่ "สหัสเดชะ" ราชาแห่งปางตาล กับ "มุลพลัม" อูปราชปางตาล ทั้งสองเป็นสหายทศกัณฐ์ "แสงอาทิตย์" ราชาแห่งโรมคัลเป็นหลานทศกัณฐ์ (ลูกพญาชร) "สัทลุง" ราชาแห่งจักรวาล กับ "ตรีเมฆ" ราชาแห่งมัชวารี เป็นหลานทศกัณฐ์ (ลูกตรีเศียร) "สัทธาสูร" ราชาแห่งอัสติง สหายทศกัณฐ์ "วิรุณเจ้าบัง" ราชาแห่งจาตุก หลานทศกัณฐ์ (ลูกพญาทุต) ในที่สุด พวกเหล่านี้ถูกฆ่าหมด

10.10 ทศกัณฐ์ทำพิธีอุโมงค์ คือพิธีชุบตัวในอุโมงค์ แต่ทำไม่สำเร็จเพราะถูกวานร ไปทำลายพิธี

10.11 ท้าวมาลีวราชว่าความ เมื่อทศกัณฐ์หมดญาติวงศ์และมิตรสหายแล้ว ก็นึกถึงท้าวมาลีวราชผู้มีวาจาสิทธิ์ จึงให้ไปเชิญมาว่าความ ทศกัณฐ์พยายามกล่าวหาพระราม เพราะต้องการให้ท้าวมาลีวราชแจ้งพระราม แต่ท้าวมาลีวราชมิได้ฟังความฝ่ายเดียว ได้ให้ไปเชิญพระราม และนางสีดามา ในที่สุดทรงชี้ขาดให้ทศกัณฐ์คืนสีดาให้พระราม ทศกัณฐ์ไม่ยอม ท้าวมาลีวราชจึงแจ้งทศกัณฐ์

10.12 ศึกทศกัณฐ์ ครั้งที่ 2 ทศกัณฐ์พุ่งหอกกบิลพิศุทธ์พระลักษมณ์ พระราม จักการแก่ได้

10.13 ศึกทศกัณฐ์ ครั้งที่ 3 ทศกัณฐ์ออกรบบาดเจ็บสาหัส ต้องเสกเป่าน้ำบัก แผลแล้วถอยทัพกลับเขาลงกา พิเภกทูลพระรามว่าทศกัณฐ์นั้นมาไม่ตายเพราะได้ถอดดวงใจ ผากไว้ที่พระฤๅษีโคบุตร หนุมานจึงรับอาสาไปเอากลองดวงใจ

10.14 ศึกทศกัณฐ์ ครั้งที่ 4 เมื่อหนุมานได้กลองดวงใจแล้วก็ให้พระฤๅษีพาตน เข้าไปรับอาสาช่วยทศกัณฐ์รบกับพระราม ทศกัณฐ์หลงกลให้หนุมานออกรบ ไล่รบกัน 2 ครั้ง

ครั้งหลังทศกัณฐ์ยกตามออกมาควย ทศกัณฐ์รบกับพระราม พอพระรามແညลงศร หนุมานก็ซี้
ควงใจทศกัณฐ์ให้ทศกัณฐ์ 1 ทศกัณฐ์ถึงแก่ความตายควยฝีมือของหนุมาน

เมื่อทศกัณฐ์ตายพิเภกก็เข้าไปเชิญนางสีดาออกมาควยคืนให้พระราม พระราม
ให้สีดาลุยไฟเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ ครั้นแล้วพระรามจึงอภิเษกให้พิเภกครองลงกา และพระองค์
พานางสีดาและไพร่พลเกินทางกลับ

ตอนที่พระรามจะกลับเมื่อนั้น อัครรรณสหายของทศกัณฐ์ได้ยกทัพมาแก้แค้น
แทนทศกัณฐ์ แต่ถูกพระรามฆ่าตายที่กรุงลงกา ต่อจากนั้นบรรดักลับถูกทศกัณฐ์ซึ่งพญานาค
เอาไปเลี้ยงไว้ใต้น้ำมาจากบาดาล ตามไปแก้แค้นระหว่างทางที่พระรามเดินทางกลับ หนุมาน
ออกรบฆาตบรรดักลับ

พระรามถึงอโยธยาในฤดูใบไม้ร่วง และไ้เห็นว่าเห็นจรวงวัลแม่ทัพนายกอง คือ
ให้หนุมานครองพระนครหรืออโยธยา แต่หนุมานครองไ้คว้นเดียวก็ควยเมืองคืน พระราม
จึงสร้างเมือง "นพบุรี" 2 ให้ไปครอง นอกจากนี้พระรามก็ได้พระราชทานยศศักดิ์แก่แม่ทัพ
นายกองอื่น ๆ โดยทั่วหน้ากัน

ตอนที่ 8

ตอนนี้เป็นเหตุการณ์ภายหลังจากพระรามกลับสู่พระนครแล้ว อาจสรุปความของ
ตอนสุดท้ายนี้ไ้ดังนี้คือ

1. ท้าวสมหาบดเทพาสูร ผู้ครองเมืองจักรวาลยกทัพมาแก้แค้นแทนทศกัณฐ์ พิเภก
ออกรบโดยมีหนุมานไปช่วย พิเภกสมหาบด ตอนทีหนุมานไปมีลูกกับเบญจกายชื่อ อสูรศักดิ์
แล้วหนุมานก็ออกบวช เป็นฤณี

๑) ในรามายณะว่า พระอคัสตยมนิ บอภมตรอาทิตย์หฤทัยให้พระรามทองในเวลา
จะสังหารราพณ์

๒) ในรามายณะไม่มี

2. ศึกท้าวจักรวรรดิแห่งมลิวัน สาเหตุเนื่องจากไพบูลย์วงศ์ (ทศกัณฐ์) ลูกนางมณโฑกับทศกัณฐ์ ทราบความว่าตนไม่ใช่ลูกทศกัณฐ์ แต่เป็นลูกทศกัณฐ์นางมณโฑ เพราะนางมณโฑมีครรภ์ได้เดือนเดียวทศกัณฐ์ก็ถูกฆ่า นางจึงตกเป็นเมียทศกัณฐ์ ดังนั้นเมื่อไพบูลย์วงศ์ทราบเรื่องของตนเข้าก็เกลียดชังพิเภก จึงไปชวนท้าวจักรวรรดิมาช่วยจับพิเภกจำตรูไว้ พระรามทราบข่าวจึงให้พระพรตและพระสัตรุกนำทัพมาช่วยพิเภก ไพบูลย์วงศ์แพถูกประหารชีวิต พระพรตและพระสัตรุกเลยไปตีกรุงมลิวัน ศึกครั้งนี้มีแนวเดียวกับศึกลงกา นับตั้งแต่การเริ่มต้นก็เริ่มด้วยการสื่อสาร โดยมีนินดาเป็นผู้สื่อสาร แม้ที่สำคัญก็พอเทียบได้กับศึกลงกา คือท้าวจักรวรรดิเทียบได้กับทศกัณฐ์ โอรสองค์ใหญ่ของท้าวจักรวรรดิเทียบได้กับกุมภกรรณ ไทพุงหอกถูกพระสัตรุกสลับ บรรลัยจักร โอรสองค์ที่ 2 ของท้าวจักรวรรดิ ก็มีฝีมือทางแสงศรอย่างอินทรชิต นนยูพัทตร์ โอรสองค์ที่ 3 ก็มีบทบาทคล้ายมังกกรรณ ท้าวไวศาลเทียบได้กับสหเสศะที่มาช่วยทศกัณฐ์รบ ตัวทหารเอกในศึกมลิวันคืออินดิพัฑ์ นับได้ว่าศึกมลิวันนี้ติดกับศึกลงกาเพียง เป็นการเสนอตัวละครชุดใหม่เท่านั้น

3. พระรามกรวีสีดา ขณะที่พระรามประพาสป่า นางอศุณีปีศาจมาดวงสีดาให้เขียนรูปทศกัณฐ์ใหญ่แล้วนางอศุณีปีศาจก็เข้าสิงรูปนั้น สีดาจะลบเท่าใดก็ไม่ออก พระรามกลับมาพบเข้าก็แค้นพระทัย ทรงคำวิรว่านางสีดาไม่ซื่อสัตย์จึงให้พระลักษมณ์นำไปฆ่าเสีย แต่พระลักษมณ์ปล่อยนางไปและเอาหัวใจวางมาถวายพระรามแทนหัวใจสีดา นางสีดาไปอาศัยอยู่กับพระฤๅษีวามฤค¹ และประสูติโอรสองค์หนึ่ง และพระฤๅษีชุบขึ้นอีกองค์หนึ่ง แล้วให้นามว่า พระมงกุฎและพระลบ²

¹ ในรามายณะ คือ ฤๅษีวาลมิกิ

² ในรามายณะ กุศ และ ลวะ เป็นลูกแฝด ในรามเกียรติ์สีดามีโอรสองค์เดียวคือพระมงกุฎ ส่วนพระลบนั้นฤๅษีวามฤคสร้างขึ้น

กุมารทั้ง 2 ได้เรียนศิลปวิทยาจากพระฤๅษีจนเชี่ยวชาญ ได้ออกประลองศรจนออกไปถึงอโยธยา พระรามจึงปลดปล่อยมาอุปการไปเพื่อหาตัวผู้มีบุญ ในการปล่อยมาไปนั้น พระรามผูกสารไว้ที่คอมมาว่า ถ้าใครพบมานี้ให้ทำการการระดาช้ชั้นถือว่าเป็นกบฏ ครั้นมาวิ่งไปถึงพระกุมารทั้ง 2 ก็จับขึ้นได้ หนุมานตามมาพบเขาก็เกิดรบกัน หนุมานแพ่ถูกจับมัด สักหน้าในที่สุท้พระรามยกทัพไปจับ และได้ความว่ากุมารทั้ง 2 เป็นโอรส จึงให้พาไปหานางสีดาและเชิญนางเข้าเมือง นางไม่ยอมกลับ พระรามจึงทำอุบายให้หนุมานไปพูดว่าพระรามสิ้นพระชนม์จะถวายพระเพลิง นางสีดาจึงกลับเข้าเมือง ครั้นนางทราบว่าถูกหลอก จึงแทรกแผ่นดินลงไปอยู่กับพญานาค

4. พระรามเคียดแค้น เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่สงบ พระรามจึงออกป่า 1 ปี ในระยะ 1 ปีนั้นพระรามได้ปราบปรามยักษ์ต่าง ๆ เช่น ท้าวฤเวศ ปักษาวายุภักษ์ ท้าวอุกถรรพ หรือท้าวถกชนาก

5. อภิเษกพระรามและนางสีดา พระอิศวรทรงเห็นว่าพระรามกับนางสีดาแยกแยะกัน จึงรับสั่งให้หาทั้งพระรามและนางสีดา และว่ากล่าวให้คืนดีกัน แล้วประทานอภิเษกใหม่บนสวรรค์ ทั้งสองจึงปรองคองกันได้ และมีความสุขสืบมา

6. สองกุมารปราบคนธรรพ์ พวกคนธรรพ์มารบกวนพวกฤๅษี แล้วเลยไปตีเอาเมืองไถยเกษ ท้าวไถยเกษต้องหนีเข้าป่า พระรามจึงให้โอรสทั้งสองไปปราบ โดยมีพระพรตพระสัตรุดตามไปคอยคุ้มภัย เมื่อปราบคนธรรพ์เรียบร้อยแล้ว บ้านเมืองก็ร่มเย็นแค้นมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย